

985

"TÄÄ ON TÄYTTÄ ELÄMÄÄ"
SIJAISVANHEMPIEN ARJEN VANHEMMUUS JA SIITÄ SELVIYTYMINEN

Pirjo Vihma

Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma

Kesä 1998

Erityispedagogiikan laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Vihma, P. 1998. "Tää on täyttä elämää". Sijaisvanhempien arjen vanhemmuus ja siitä selviytyminen. Pro gradu -tutkielma. Erityispedagogiikan laitos. Jyväskylän yliopisto.

Tutkimuksessa kuvataan sijaisvanhemmuutta ja sijaisvanhemman arkea, siinä ilmeneviä ongelmia ja kysymyksiä sekä niistä selviytymistä sijaisvanhempien haastattelujen pohjalta. Tutkimusaineistona on neljän sijaisperheen vanhempien haastattelut.

Tutkimus on kvalitatiivinen ja luonteeltaan etnografinen. Tiedonkerumenetelmänä on ollut puolistrukturoitu teemoitettu haastattelu. Analyysimenetelminä on käytetty kuvailua ja teemoittelua.

Tutkimuksen löydöksissä kuvataan aluksi sijaisvanhemmaksi hakeutumista sijaiskotilapsen saapumiseen saakka. Sijaiskotilapsen tulo perheeseen aiheutti sijaisvanhemmille suuren muutoksen. Sijaisvanhemman arki koostui lapsen huollosta ja hoivasta sekä työstä ja vapaa-ajasta. Silti sijaisvanhemmuus toi mukanaan erityisiä piirteitä arkeen, kuten lapsen erityisten tarpeiden tyydyttämisen sekä yhteydenpidon lapsen biologisen suvun kanssa. Arjen jaksamisessa tärkeimpinä voimavaroina mainittiin lähiympäristö sekä toisaalta omat harrastukset. Sijaisvanhemmat määrittelivät itsensä ennen kaikkea vanhemmiksi mutta kokivat toisaalta olevansa erityisvanhempia. Sijaisvanhemmuuteen kuuluviksi asioiksi he tunsivat rakkaudella tehtävän huollon ja hoivan sekä perhe-elämän mallin. Sijaisvanhemman kriteereiksi he nostivat hyvän itsetuntemuksen ja -tunnon sekä yhteistyötaidon. Tämän tutkimuksen sijaisvanhemmat tunsivat onnistuneensa onnistuneensa tehtävässään hyvin ja suhtautuivat tulevaisuuteen luottavaisesti.

Löydösten tulkinnassa nousi neljä näkökulmaa esiin: motiivi sijaisvanhemmuuteen ryhtymiseksi, suhtautuminen lapsen taustoihin, yhteistyö biologisen perheen kanssa sekä sijaisvanhemmuuden mieltäminen tavalliseksi tai erityiseksi vanhemmuudeksi.

Asiasanoja: sijaisvanhemmuus, sijaisperhe, perhehoito

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

1	JOHDANTO	5
2	TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	7
2.1	Menetelmä	7
2.2	Tutkimusprosessi	8
2.2.1	Aineiston keruu	8
2.2.2	Tutkimukseen osallistuneet sijaisvanhemmat	10
2.2.3	Aineiston analyysi	11
2.3	Luotettavuus	12
3	LÖYDÖKSET	16
3.1	Alkutilanne	16
3.1.1	Lapsen kaipuu sydämessä	16
3.1.2	Matka kohti vanhemmuutta	17
3.1.3	Kaikki muuttui, vain nimi säilyi	25
3.2	Arki	30
3.2.1	On rakennettu perhe ja eletään niinkuin oikea perhekin	30
3.2.2	Ei se ihan normaali perhe-elämää ainakaan aluks oo	34
3.2.3	Kun nyt jaksaisin ja pystyisin ottaan vastaan, tuli mitä tuli	39
3.3	Vanhempien näkökulmia sijaisvanhemmuudesta	41
3.3.1	Vahintäänkin yhtä hyvää vanhemmuutta	41
3.3.2	Olla vanhempana lapselle	44
3.3.3	Kyllin hyvä on riittävä	46
4	LÖYDÖSTEN TARKASTELU	48
4.1	Adoption korvike tai halu auttaa	48
4.2	Lapsen taustat mietityttävät tai eivät huolestuta	50
4.3	Biologiset vanhemmat yhteistyökumppaneita tai uhkia	52
4.4	Pyrkimys tavalliseen vanhemmuuteen tai erityisvanhemmaksi mieltäminen	55
4.5	Sijaisvanhemmat tässä tutkimuksessa	57

5 POHDINTA	58
LÄHTEET	61
LIITTEET	66

1 JOHDANTO

Sijaishuolto on lapsen edun nimissä tehtävää ennaltaehkäisevää työtä. Sijaisvanhemmat tekevät omalta osaltaan tätä työtä riskilasten kanssa, sillä huostaanoton syynä on aina jonkinasteinen lapsen hoidon ja huollon laiminlyöminen. Sijaisvanhemmat ovat lastensuojelun voimavaroja, ja lapsen ensimmäisillä vuosilla on oleellinen merkitys lapsen tulevaisuudelle.

Sosiaalilautakunnan velvollisuutena on ottaa lapsi huostaan ja järjestää sijaishuolto kodin ulkopuolella, mikäli "puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kodin olosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään" (Lastensuojelulaki 16 §). Sijaishuolto sisältää laitoshuollon (mm. lastenkodit) ja perhehoidon. Perhehoidosta säädetään pääasiassa lastensuojelulaissa 683/1983, lastensuojeluasetuksessa 1010/1983, laissa lastensuojelulain muuttamisesta 139/1990, asetuksessa lastensuojelulakien muuttamisesta 546/1990 sekä perhehoitajalaissa 312/1992. Sosiaalihuoltolain (25 §, 1 mom.) mukaan perhehoidolla tarkoitetaan henkilön hoidon, kasvatuksen ja muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä henkilön oman kodin ulkopuolella yksityiskodissa. Perhehoitoa annetaan henkilölle, jonka hoitoa ei voida tarkoituksenmukaisesti järjestää hänen omassa kodissaan tai muita sosiaali- ja terveyshuollon palveluita hyväksikäyttäen ja jonka ei katsota olevan laitoshuollon tarpeessa (SHL, 25 §, 3 mom.). Lastensuojelulain sijoituksissa perhekodin nimitykseksi on vakiintunut sijaiskoti. Vanhemmista käytetään nimitystä sijaisvanhemmat. Lapsesta, joka on sijoitettu perhehoitoon, käytetään nimitystä sijaiskoti-lapsi tai sijoitettu lapsi. Lastensuojelullisin perustein kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria vuonna 1996 oli 11200, joista perhehoidossa oli 5440 (Muuri 1996, 7). Laman seurauksena sijaishuolto on lisääntynyt Suomessa 1990-luvulla yli 20 %. Suomessa keskimäärin yksi lapsi 200:sta asuu sijaisperheessä ja useissa kaupungeissa sijaishuollon painopiste suuntautuu perhehoitoon. (Lastensuojelun strategia... 1997, 65.)

Sijaisvanhemmuus on sekä samanlaista että erilaista kuin vanhemmuus yleensä. Sijoitettujen lasten taustat ja tarpeet ovat hyvin moninaiset. Sijaisvanhemmat kohtaavat kasvatustyössään paitsi arjen ongelmia, myös sijoitettujen lasten erilaisista taustoista ja tarpeista nousevia erityisiä ongelmia. Aikaisemmista kokemuksista johtuen lapset vaativat usein tavallista enemmän huomiota, suojelua, hoivaa ja turvallisia olosuhteita sekä tarvitsevat erityistä tukea kehittyäkseen. Sijaiskodeiksi tarvitaan näin ollen hyvin mo-

nenlaisia koteja ja erilaisia sijaisvanhempia, jotka osaavat vastata sijoitetun lapsen tarpeisiin.

Sijoituksen kulkuun suotuisasti tai kielteisesti vaikuttavia tekijöitä on etsitty ja löydetty monelta suunnalta. Huomio on kiinnittynyt sijoitusmuotoon, sijoituksen ajankohtaan ja pysyvyyteen, yhteyden säilymiseen alkuympäristöön, erokokemuksen merkitykseen, sijaishuollossa syntyneisiin suhteisiin, valmisteluun ja päätöksentekoon sekä alueelliseen kulttuuriin ja lähiyhteisöön. Näitä on pyrittävä suhteuttamaan työkäytäntöihin ja käytettävissä oleviin vaihtoehtoihin. Lapsen epämääräiseen asemaan on pitkäaikaisissa sijoituksissa etsitty ratkaisuja eri suunnista. Toisaalta on ehdotettu vaihtoehdoksi adoptiota tai huollon siirtoa ja toisaalta on pyritty tehostamaan työtä biologisten vanhempien tai muiden lapselle läheisten tahojen kanssa. (Bardy 1989, 11-16.)

Sijaisvanhemmuutta on tutkittu Suomessa hyvin vähän. Vanhemmuutta yleensä on tutkittu melko laajasti, ja myös erityislusten, kuten kehitysvammaisten, aistivammaisten sekä autististen lasten vanhemmuutta on tutkittu jonkin verran. Sijaisvanhemmuutta sivuava tutkimus on kohdistunut sijoitettujen lasten käsityksiin vanhempisuhteista (Valkonen 1995), sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin (Manninen 1995), biologisen perheen huomioimiseen sijoitusratkaisuihin (Kähkönen 1991, 1994, 1997), lakiuudistuksen toteutumisen seurantaan (Antikainen & Kivinen 1995), paikkatarvekartoitukseen (Heiliö & Rautiainen 1992) sekä lasten asiakkuuteen lastensuojelussa (Kivinen 1992, 1994). Tieteellistä tutkimusta aiheesta on vähän, suurin osa tutkimuksista on selontekoja ja raportteja. Sijaisvanhempien sopeutumista on omia kokemuksia sijaishuollon kasvatustehtävässä ei juurikaan ole tutkittu lukuunottamatta Jurvasen, Marttalan ja Mäen (1991) pro gradu-työtä.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuottaa laadullisen tutkimuksen keinoin uutta tietoa sijaisvanhemmuudesta. Keskityn tarkastelussani sijaisvanhempien arkeen, siinä ilmeneviin ongelmiin ja kysymyksiin sekä niistä selviytymiseen. Tutkimusaineistona on käytetty neljän sijaisperheen vanhempien haastattelutietoja. Tutkimus palvelee ennen kaikkea lastensuojelutyötä, mutta myös erityispedagogista tutkimusta, sillä sijaiskotilapsen kasvatusta ja kehitys perheessä vaatii useissa tapauksissa erityisiä tukitoimenpiteitä.

Lisäksi kehitykselliset viivästymät ja taantumukset saattavat kouluikäisillä ilmetä koulun-
käynti- ja oppimisvaikeuksina.

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

2.1 Menetelmä

Tutkimustehtävän ratkaisemiseksi valitsin kvalitatiivisen lähestymistavan, koska halusin saada sijaisvanhempien äänen kuuluviin ja ymmärtää sijaisvanhemmuutta ilmiönä. Laadullista lähestymistapaa käyttämällä on mahdollista löytää ihmisten itsensä antamat merkitykset ilmiöille (Bogdan & Biklen 1992, 32). Luonteeltaan tätä tutkimusta voidaan pitää etnografisena, sillä etnografialla tavoitellaan systemaattista ymmärrystä erilaisista kulttuureista ja ympäristöistä siinä kasvaneiden näkökulmasta (Spradley 1979, 9-10). Kvalitatiiviset metodit (havainnointi, haastattelu ja erilaisten dokumenttien analyysi) ovat parhaita tutkimusmenetelmiä selviteltäessä ihmisten tekemisiä, tietoja, ajatuksia ja tunteita (Patton 1990, 94). Laadullisella tutkimuksella pyritään tulkitsemaan todellisia elämään kuuluvia tilanteita ja niiden merkitystä yksittäiselle ihmiselle siellä, missä ne tapahtuvat eli alkuperäisessä kontekstissaan (Varto 1992, 23-26). Aineistonkeruumenetelmäksi valitsin haastattelun, koska se antoi parhaan mahdollisuuden vanhemmille kertoa arjestaan ja sen vaikeuksista. Syrjäläisen (1994, 86) mukaan haastattelu sopii hyvin etnografisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi. Haastattelumenetelmänä käytin puolistrukturoitua teemoitettua haastattelua, jolle on ominaista, että haastattelujen aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuu (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 204-205). Analyysimenetelmänä käytin kuvailua ja teemoittelua. Perusteellinen ja monipuolinen kuvailu on kvalitatiivisen analyysin ensimmäinen vaihe (Dey 1993, 31). Rikas kuvailu antaa lukijalle mahdollisuuden muodostaa myös omat tulkintansa. Tässä työssä olen pyrkinyt rikkaaseen kuvailuun paitsi kuvailemalla yleisiä linjoja myös mielenkiintoisia poikkeuksia. Lisäksi olen käyttänyt sijaisvanhempien suoria lainauksia haastatteluaineistosta osana tekstiä Bogdanin ja Biklenin (1992, 190) ehdotusten mukaisesti.

2.2 Tutkimusprosessi

2.2.1 Aineiston keruu

Alkuperäisen tutkimussuunnitelman mukaan tutkimus oli kaksivaiheinen. Ensimmäisen vaiheen tavoitteena oli selvittää sijaisvanhempien taustaa, keskinäistä parisuhdetta ja tuen tarvetta sijaisvanhemman työssä. Näitä selvittääkseni laadin kyselylomakkeen joka sisälsi kysymyksiä sijaisvanhempien ja perheen taustasta sekä sijaiskotilapsista. Lisäksi erilaisilla mittareilla pyrittiin selvittämään, miten sijaisvanhempien parisuhteen laatu on yhteydessä lastenkasvatuskäytäntöihin ja millaista tukea ja missä määrin sijaisvanhemmat kokevat tarvitsevansa toimiessaan sijaisvanhempana. Lomakkeessa oli kysymyksiä vanhempien keskinäisestä parisuhteesta, lastenkasvatuskäytännöistä, perheen ilmapiiristä sekä tuen tarpeista ja toiveista. Lomakkeessa kysyttiin myös halukkuutta haastatteluun osallistumiseksi. Tutkimuksen toisessa vaiheessa oli tarkoituksena syventää mittareilla muodostunutta kuvaa haastattelemalla viidestä kuuteen sijaisvanhempana toimivaa pariskuntaa, jotka oli tarkoitus valita kyselylomakkeiden perusteella.

Tutkimuksen osallistujat valittiin siten, että Pelastakaa Lapset ry:n Keski-Suomen aluetoimiston työntekijä lähetti alueellaan tällä hetkellä toimiville sijaisvanhemmille kyselylomakkeet. Pelastakaa Lapset ry:n on valtakunnallinen lastensuojelujärjestö, joka toimii yhteistyössä pitkäaikaisia sijaiskotihoitopalveluja tarvitsevien sijoittajakuntien kanssa. Tutkimukseen haluttiin sijaisvanhempia laajalta alueelta, mihin Pelastakaa Lapset ry:n verkosto tarjosi kanavan. Lisäksi koska sijoitetun lapsen tiedot ovat luottamuksellisia, yhteydenotto järjestön kautta takasi anonymiteetin ja vapaaehtoisuus tutkimukseen osallistumisesta varmistui. Tutkimuslupa Pelastakaa Lapset ry:ltä anottiin 26.3.1997 ja myönnettiin 14.4.1997.

Alunperin kyselylomake oli aikomus lähettää Pelastakaa Lapset ry:n arvioihin perustuen noin 50 perheelle, mutta tarkemmassa laskennassa lukumäärä supistui 33:en. Kyselylomake lähetettiin Pelastakaa Lapset ry:n Keski-Suomen aluetoimiston seurannassa olleille keväällä 1997 olemassa olleille Keski-Suomen ja Vaasan lääneissä sijaitseville suomenkielisille sijaisperheille. Kummallekin vanhemmalle lähetettiin oma kyselylomakkeensa. Kyselylomakekirjeet toimitettiin Pelastakaa Lapset ry:lle 7.5.1997, josta ne

postitettiin eteenpäin. Pelastakaa Lapset ry oli liittännyt kyselylomakkeeni mukaan tutkimsluvan edellyttämän oman saatekirjeensä ja kyselynsä haastatteluun suostumisesta.

Lomakkeita palautui 10:lta pariskunnalta, mikä aiheutti sen, että luotettavaa kvantitatiivista analyysyä ei voinut tehdä. Näin ollen suunnitelmani muuttui siten, että ilmiön tarkastelu jäi haastatteluiden varaan. Haastatteluun myöntyi neljä pariskuntaa ja yksi sijaisä. Kolmella perheellä oli sijoitettuna alle 1-5 vuotiaat lapset, ja yhdellä perheellä ikähaarukkaan lukeutuvan lapsen lisäksi kouluikäinen lapsi ja adoptoitu lapsi. Koska haastatteluihin myöntyneiden sijaisperheiden lasten ikä painottui alle kouluikäisiin, leikki-ikäisiin lapsiin, tutkimukseni kohderyhmäksi muodostui näiden lasten sijaisvanhemmat. "Yksinäisen" sijaisä jätin pois, sillä koin tärkeäksi haastatella molempia vanhempia myös perheen tilanteeseen orientoituakseni. Koska sijaisäidin suostumusta ei haastatteluun ollut ja sijoitetun lapsen ikä (9) poikkesi muiden haastatteluun myöntyneiden sijaisvanhempien sijaiskotilapsista, jäivät tämän perheen vanhemmat haastateltavistani pois.

Tutkimuksen toisessa vaiheessa kyselylomakkeen perusteella valittiin neljä haastateltavaa perhettä, jotka ovat ilmoittaneet halukkuutensa jatkotutkimukseen eli haastatteluun. Päädyin puolistrukturoituun teemoitettuun haastatteluun, koska halusin saada haastateltavan äänen kuuluviin sekä saada haastattelutilanteista mahdollisimman epämuodollisia ja keskustelunomaisia. Haastatteluille oli olemassa hahmoteltu runko ja muutama avainkysymys. Silti kaikki haastattelut etenivät keskustelussa eri tavoin. Kaikki teemat tulivat käsitellyiksi, mutta eri järjestyksessä keskustelun edetessä. Aloitin haastattelukierroksen sijaisvanhemmista, joilla oli kouluikäisten sijaiskotilasten lisäksi adoptoitu lapsi, koska he erosivat muista sijaisvanhemmista lapsen iän suhteen eniten, ja koska oletettavaa oli haastattelijan epävarmuus ja taitamattomuus ensimmäisissä haastatteluissa. Ennen uutta haastattelua kuuntelin haastattelun oppiakseni haastateltavastani ja parantaakseni sitä. Haastattelut tehtiin lokakuun aikana pääasiassa haastateltavien kotona. Yksi haastattelu tehtiin tutkijan kotona ja yksi haastateltavan työhuoneessa. Haastattelujen kesto vaihteli 40 minuutista kahteen tuntiin. Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin Times New Roman kirjainlajilla fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1,5 sivumarginaaleilla 4 ja 1,5 cm. Tällä tavoin litteroituja sivuja kertyi kaiken kaikkiaan 156.

Tutkimuksen edetessä olen pitänyt tutkimuspäiväkirjaa, jonne olen kirjannut paitsi tutkimukseeni liittyviä valintojani, myös ajatuksia ja mietteitä tutkimuksen kulusta sekä haastatteluissa nousseita tunteita. Joidenkin haastattelujen päättymisen jälkeen tuli eteen tilanteita, jolloin haastateltava kertoi sijaisvanhemmuudestaan asioita, joita haastattelussa ei ilmennyt. Näitä keskusteluja olen jälkikäteen kirjannut tutkimuspäiväkirjaani. Samoin olen analyysivaiheessa ja raportointivaiheessa kirjannut ylös tutkimukseen liittyviä ideoita ja ajatuksia sekä ymmärrykseni tasoja ja vaiheita.

Raportissani olen käyttänyt haastateltujen suoria lainauksia sekä virkkeiden sisällä että pitempinä lainauksina. Suorat lainaukset on kursivoitu. Olen jättänyt useista lainauksista tilkesanat ja toistavat lauseet pois. Nämä kohdat olen merkinnyt suluissa olevilla kolmella pisteellä (...). Perheet on merkitty kirjaimin a, b, c ja d, minkä lisäksi viitteeseen on merkitty, onko kyseessä äidin vai isän puheenvuoro. Viitemerkinnässä pilkun jälkeen seuraava numero tarkoittaa litteroidun haastattelun sivunumeroa ja puolipisteen jälkeinen numero rivinumeroa. Joissain suorissa lainauksissa esiintyy ennen puheenvuoroja kirjaimia, joista H tarkoittaa haastattelijaa, Ä äitiä ja I isää. Lainauksissa esiintyvät nimet on muutettu.

2.2.2 Tutkimukseen osallistuneet sijaisvanhemmat

Haastatellut pariskunnat kuuluivat 33:n sijaisvanhemman jälkiseurantaryhmään. Koska haastateltavat sijaisvanhemmat löytyivät näin pienestä ryhmästä, en tee perhekohtaista taustaselvitystä anonyymiteetin turvaamiseksi. Haastattelin neljää sijaisvanhempana toimivaa pariskuntaa eli neljää sijaisäitiä ja neljää sijaisisää. Sijaisäidit olivat iältään 30 - 46-vuotiaita, ja sijaisisät 36 - 44-vuotiaita. Peruskoulutukseltaan kuusi sijaisvanhempaa oli peruskoulun käyneitä, yksi keskikoulun käynyt ja yksi ylioppilas. Ammattitutkintoja sijaisvanhemmilla oli ammattikoulusta, sairaanhoito-oppilaitoksesta, konepajakoulusta, kauppakoulusta, talouskoulusta, laitoshuoltajakoulusta, metsätalousoppilaitoksesta sekä kotitalousopettajaoppilaitoksesta. Kaikki sijaisvanhemmat elivät vakituudessa parisuhteessa kumppaninsa kanssa ja liitto oli kestänyt pariskunnasta riippuen 7 - 21 vuotta.

Kaikki haastatellut olivat hakeutuneet sijaisvanhemmiksi Pelastakaa Lapset ry:n kautta. Kenelläkään tutkimukseen osallistuneista sijaisvanhemmista ei ollut biologisia lapsia ja kaikki olivat halukkaita pitkäaikaiseen sijaisvanhemmuuteen. Kolmella pariskunnalla sijaiskotilapset olivat ensimmäiset perheeseen tulleet lapset ja yhdellä perheellä ensimmäinen lapsi oli adoptoitu. Kahteen perheeseen oli sijoitettu sisaruspari, yhdessä perheessä oli sijaiskotilapsia, jotka eivät olleet toisilleen sukua ja yhdessä perheessä oli yksi sijaiskotilapsi. Kaikki sijaiskotilapset olivat ensimmäisessä sijaiskodissaan ja kaikki olivat olleet lastenkodissa ennen sijaisperheeseen tuloa. Näin ollen sijaisperheiden lapsimäärä vaihteli yhdestä kolmeen. Sijoitetuista lapsista kaksi oli poikaa ja viisi tyttöä ja iältään lapset olivat 1½ - 12-vuotiaita. Huostaanoton syinä olivat olleet vanhempien mielenterveysongelmat, alkoholismi, aggressiivisuus ja lasten hoidon laiminlyönti. Sijaisperheet olivat sijoitettujen lasten ensimmäiset sijoitusperheet. Haastatteluhetkellä sijaiskotilapsia oli ollut kolmessa sijaisperheessä 1 - 2½ vuotta ja yhdessä perheessä kokemusta sijaisvanhemmuudesta oli 11 vuotta.

2.2.3 Aineiston analyysi

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston kerääminen, käsittely ja analyysi kietoutuvat tiiviimmin toisiinsa kuin määrällisessä analyysissä (Uusitalo 1991, 81). Myös Mäkelä (1990, 45) tähdentää, että laadullisen tutkimuksen analyysille on tyypillistä, että analyysiä ei voi irrottaa muusta tutkimusprosessista. Litteroituani haastattelut aloitin analysoinnin lukemalla haastattelut useaan kertaan läpi siten, että merkitsin marginaaleihin aihetta kuvaavia asiasanoja. Samalla tein erilliselle paperille merkintöjä esille tulleista teemoista. Olin jo haastattelurunkoa hahmotellessani miettinyt mahdollisesti aineistosta nousevia teemoja, mitkä haastatteluja kuunnellessani ja niitä litteroidessani esiintyivät edelleen. Aineistosta nousi kolme näkökulmaa: sijaisvanhemmuuden alkutaival, sijaisvanhemman arki sekä sijaisvanhempien käsitykset sijaisvanhemmuudesta.

Kvalitatiivisen datan analyysin tavoitteena on konstruoida yksittäisiä aineiston osia järjestykseen (Webb & Glesne 1992, 796). Varsinaisessa analyysivaiheessa aineisto hajotetaan ensin käsitteellisiksi osiksi, minkä jälkeen tehdään yhteenveto eli synteesi. Seuraavassa vaiheessa tutkimusdata irrotetaan vaiheittain yksittäisistä henkilöistä,

tapahdumista ja lausumista ja siirrytään yleiselle ja käsitteelliselle ja teoreettiselle tasolle. (Grönfors 1982, 145.) Analysointi perustuu aineiston pelkistämiseen, teemoitteluun tai tyypittelyyn ja mahdollisesti erilaisten kategorioiden luomiseen pelkistämisen pohjalta (Suoranta & Eskola 1992, 277-282). Analyysivaiheen alussa tein käsittekarttoja kolmesta pääteemasta, mihin hahmottelin haastatteluissa esiin tulleet seikat. Tämän jälkeen leikkelin kaikki haastattelupaperit kolmeen teemaluokkaan ja luin niitä edelleen kirjoittaen samalla aineistosta nousseita kategorioita ja luokkia sisällysluettelonomaisesti, etsien niitä yhdistävää "punaista lankaa", johtoajatusta, mikä kulkisi läpi tulkinna, josta Alasuutari (1994, 34-35) käyttää nimitystä arvoituksen ratkaisu. Aloitettuani löydösten kirjoittamisen tarinaksi hahmottelemani runko muutti muotoaan ymmärrykseni syventyessä muutamat luvut yhdistyivät ja vastaavasti muutama uusi luku syntyi. Lopuksi palasin alkuperäisen aineistoni pariin ja luin haastattelut läpi varmistuakseni, että olennaiset teemat olivat tulleet esiin.

Pitäydyin löydösten raportoinnissa melko neutraalissa kuvailussa, sillä tavoitteenani ei niinkään ollut tässä vaiheessa tulkita vaan ennemminkin kuvailla aineistoa. Olisin voinut saada jonkin verran lisäsyvyyttä kuvailuun erittelemällä haastateltavien puheenvuoroja enemmänkin, mutta tällöin anonymiteetti olisi vaarantunut, koska haastateltavat olivat valikoituneet pienestä ryhmästä.

Aineistosta nousevia teoreettisia käsitteitä etsitään induktiivisen analyysin avulla, jolloin aineistosta nousevien teemojen sekä luokitusten ja mallien merkitykset ovat keskeisiä (Patton 1990, 390). Löydösten tarkastelussa aineistosta nousseet teemat käsitteellistetään ja liitetään olemassaolevaan tutkimusympäristöön. Tämän tutkimuksen analyysi oli aineistolähtöinen ilman ohjaavaa taustateoriaa.

2.3 Luotettavuus

Kvalitatiiviseen tutkimukseen kuuluu useita eri lähestymistapoja ja tekniikoita. Kvalitatiivisen tutkimuksen piiristä ei näin ollen voi löytää yhtä yhtenäistä käsitystä tutkimuksen luotettavuuteen liittyvistä kysymyksistä. Perinteiset luotettavuuskäsitteet perustuvat objektivistiseen oletukseen, että on olemassa vain yksi konkreettinen todellisuus, jota

tutkimuksessa tavoitellaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa oletetaan, että näitä todellisuuksia voi olla useita, ja että tutkimus tuottaa tietyn näkökulman tutkittavasta ilmiöstä (Tynjälä 1991.) Tarkastelen tutkimukseni luotettavuutta Lincolnin ja Cuban (1985) kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuskäsitteiden Tynjälän (1991) esittämien suomenkielisten vastineiden: vastaavuuden, siirrettävyyden, tutkimustilanteen arvioinnin sekä vahvistettavuuden avulla.

Vastaavuus. Tynjälä (1991, 390) viittaa Lincolnin ja Cuban (1985) nimeämään käsitteeseen "credibility" kirjoittaessaan kvalitatiivisen tutkimuksen totuusarvon kriteereistä ja esittää suomenkieliseksi vastineeksi termiä "vastaavuus". Tutkijan on osoitettava, että tutkimuksen tuottamat rekonstruktiot tutkittavien todellisuuksista vastaavat alkuperäisiä konstruktioita todellisuudesta. Totuudellisuuden pahimpina uhkina ovat tutkijan vaikutukset ja johtopäätökset (Syrjäläinen 1994, 101). Tässä tutkimuksessa arvioinnin kohteena on, miten pätevää tietoa haastattelujen avulla on voitu saada sijaisvanhempien kokemuksista. Kaikki haastatellut sijaisvanhemmat olivat itse ilmoittaneet halukkuutensa haastatteluun, joten näin ollen he olivat motivoituneita ottamaan osaa tutkimukseen ja kiinnostuneita lisäämään tietämystä sijaisvanhemmuudesta. Haastatteluun halukkaita sijaisvanhempia ilmoittautui yhdeksän, joista kahdeksan valittiin. Huolimatta siitä, että valinnan mahdollisuutta ei juurikaan jäänyt, edustavat haastatellut sijaisvanhemmat hyvin niitä sijaisvanhempia, jotka olivat ryhtyneet kyseiseen työhön Pelastaa Lapset ry:n kautta. Toisaalta haastatteluissa ilmaantui hyvin erilaisia kokemuksia, joten vanhemmat tuottivat rikasta aineistoa haastatteluissa vapaalla kerronnalla.

Toisaalta on myös arvioitava, vastaavatko tutkijan aineistostaan tekemät johtopäätökset sijaisvanhempien todellisia kokemuksia. Mahdollisimman hyvään vastaavuuteen on mahdollista päästä erilaisin tutkimuksessa sovellettavin periaattein ja tekniikoin (Tynjälä 1991, 390). Olen pyrkinyt omassa työssäni varmistamaan vastaavuutta ja samalla tutkimuksen luotettavuutta kirjaamalla haastatteluissa esiintyneitä teemoja ja kategorioita erilliselle paperille ja vertaamalla niitä eri haastatteluiden välillä. Näin olen esimerkiksi voinut verrata kokeneemman ja juuri sijaisvanhemmaksi ryhtyneen näkökulmia keskenään. Toisaalta tutkimuspäiväkirjaani kirjatut haastatteluiden ulkopuolella käytyjen keskustelujen aiheet ovat varmistaneet vastaavuutta.

Siirrettävyys. Lincoln ja Cuba (1985, 296) viittaavat myös tutkimustulosten "siirrettävyyteen" (transferability). Tulosten siirrettävyys toiseen kontekstiin riippuu siitä, miten samankaltaisia tutkittu ympäristö ja sovellusympäristö ovat. Johtopäätöksiä siirrettävyydestä ei kuitenkaan voi tehdä yksin tutkija, joka tuntee ainoastaan tutkimusympäristön. Sovellusarvon arvioimisen vastuu tulee näin myös tutkimustulosten hyödyntäjälle. Jotta lukija voi pohtia tutkimustulosten soveltamista myös muihin kuin tutkittuihin konteksteihin, on tutkijan on kuvattava riittävästi aineistoaan ja tutkimustaan. (Tynjälä 1991, 390.) Tämän luotettavuuskriteerin olen omassa tutkimuksessani pyrkinyt varmistamaan mahdollisimman tarkalla tutkimusaineistoni ja tutkimukseni toteuttamisen kuvaamisella, jotta lukija voi päätellä, miten paljon tutkimustuloksia voidaan soveltaa muihin konteksteihin. Haastateltujen anonymisyyden takaamiseksi pitäydyin melko niukassa haastateltavien taustojen kuvailussa. Vertasin kuitenkin kyselylomakkeen mittareiden avulla saatuja taustatietoja muiden vanhemmuutta koskevien tutkimusten tuloksiin.

Tutkimustilanteen arviointi. Kvalitatiivisella tutkimuksella halutaan tavoitella "monia todellisuuksia", jolloin tulosten pysymistä samana ei varsinaisesti tavoitella. Mäkelän (1990, 59) mukaan tutkimustilanteen arvioimiseksi on kuitenkin tärkeää, että lukijalle annetaan edellytykset arvioida ja mahdollisesti hyväksyä tutkijan ratkaisut. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on muistettava, että tutkimuksen kuluessa voi ilmetä eri syistä johtuvaa vaihtelua sekä tutkijassa itsessään että ympäröivissä olosuhteissa tai jopa tutkittavassa ilmiössä, mitkä tutkijan on otettava huomioon. Tässä yhteydessä Tynjälä (1991, 391) viittaa Lincolnin ja Cuban (1985) termiin "debendability", minkä suomenkielisenä vastineena hän käyttää tutkimustilanteen arviointia. Esimerkki tutkijassa itsessään ilmenevästä vaihtelusta on haastattelutekniikan oppiminen, joka parani loppua kohden. Ensimmäiset haastattelut olivat sekä muodoltaan että tunnelmaltaan huomattavasti tiukempia kuin myöhemmät, jolloin osasin ja toisaalta uskalsin esittää selventäviä lisäkysymyksiä vapaammin. Haastattelutekniikan oppimiseen vaikutti se, että kuuntelin haastattelut ennen seuraavaa haastattelua, jolloin saatoin arvioida ja parantaa omaa tekniikkaani. Pyrin järjestämään haastattelutilanteet siten, että haastateltava saattoi puhua vapaasti ja rentoutuneena, eli pyrin poistamaan häiritsevät sattumanvaraiset tekijät. Haastattelin sijaisvanhempia heille sopivana ajankohtana heille sopivissa paikoissa.

Vahvistettavuus. Kvalitatiivisella tutkimuksella tavoitellaan pikemminkin näkökulmia kuin objektiivinen totuutta. Siksi tutkijan on oleellista olla tietoinen siitä, miten hänen oma viitekehyksensä vaikuttaa kenttätyöhön. Tutkimusmenettelyt on myös dokumentoitava, jotta lukijan tai ulkopuolisen tarkastajan on mahdollista seurata tutkimuksen kulkua ja arvioida sen luotettavuutta. (Tynjälä 1991, 392.) Tällöin ei ole kyse objektiivisuudesta, vaan tutkijan luotettavuudesta, uskottavuudesta, rehellisyydestä ja tasapainosta (Patton 1990, 482). Oman luotettavuuteni tutkijana olen pyrkinyt vakuuttamaan tutkimusmenettelyjeni tarkalla dokumentoinnilla.

Objektiivisuudella tarkoitetaan myös tutkijan riippumattomuutta, neutraalisuutta ja tiettyä etäisyyttä tutkittaviin henkilöihin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyrkimyksenä on päästä tutkittavaa lähelle siten, että tutkija voi saavuttaa tutkittavan luottamuksen, ja jotta esimerkiksi haastattelutilanteessa tutkittava voi puhua mahdollisimman avoimesti. Näin ollen tutkijan ja tutkittavan suhde on toisenlainen kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Lincoln ja Cuba (1985, 300) mainitsevatkin neutraalisuuden korostuksesta ja siitä, miten se kvalitatiivisessa aineistossa siirretään tutkijasta aineistoon. Neutraalisuuden kriteeriksi he nimeävät "vahvistettavuuden" (confirmability), joka saavutetaan, kun erilaisin tekniikoin varmistetaan tutkimuksen totuusarvosta ja sovellettavuudesta. (Tynjälä 1991, 392.) Tätä neutraalisuutta olen tietoisesti tavoitellut pyrkimällä saavuttamaan tutkittavieni luottamuksen. Esimerkiksi haastattelutilanteissa olen pyrkinyt avoimesti näyttämään, että olen aidosti kiinnostunut siitä, mitä haastateltavilla on sanottavaa, ja olemaan utelias ja avoin haastateltavien kommenteille sekä kannustamaan ilmaisemaan vaikealtakin tuntuvia tunteja. Läheinen suhde tutkittaviin saattaa kuitenkin muodostua uhkaksi totuusarvolle, sillä kovin empaattisella suhtautumisella tutkittavien tarinoiden on uhkana omien kokemusten ja tuntemusten sekoittuminen aineistoon haastattelukysymysten muodossa. Tämän vuoksi pyrin jatkuvasti tarkkailemaan itseäni, reaktioitani ja tuntemuksiani haastatteluteemoja ja -kysymyksiä suunnitellessani, haastattelutilanteessa sekä tulkinnoissani, mitkä kirjasin tutkimuspäiväkirjaani. Itsereflektion kautta pyrin rehelliseen tutkiskeluun havaintoihini ja niiden tulkintaan vaikuttavista tunteista ja reaktioista.

Myös tutkijan ja tutkittavien välisen vuorovaikutussuhteen reflektointi ja yhteisymmärryksen saavuttaminen ovat tärkeitä. (Tynjälä 1991, 393). Tähän olen pyrkinyt varmistama-

malla haastattelutilanteissa, että haastateltavani ymmärtävät puheena olevat käsitteet samalla tavalla kuin minä muun muassa tekemällä tarkentavia kysymyksiä.

3 LÖYDÖKSET

3.1 Alkutilanne

3.1.1 Lapsen kaipuu sydämessä

Haastatelluista pariskunnista kenelläkään ei ollut biologisia lapsia. Lapsettomuus oli kaikilla haastatelluilla pariskunnilla perimmäinen syy ensimmäiseen yhteydenottoon Pelastakaa Lapset ry:hyn. Yksikään haastatelluista pariskunnista ei tällöin ensisijaisesti ollut hakeutunut sijaisvanhemmaksi, vaan tavoitteena oli ollut adoptiovanhemmaksi ryhtyminen. Neuvonnan aikana oli kerrottu, että käytännössä adoptiovanhemmuuden ja pitkäaikaiseksi suunnitellun sijoituksen välillä ei useinkaan ole eroa. Adoption mahdollisuutta myöhemmässä vaiheessa oli esitetty, ja muutamat haastatelluista vanhemmista myönsivät sen olevan tavoitteena. Yhden sijaiskotilapsen kohdalla näin oli käynytkin ja sijaiskotilapsen suhde sijaisvanhempiinsa oli muuttunut adoptiosuhteeksi.

Tarve ryhtyä vanhemmaksi oli voimakas, ja sijaisvanhemmuus tarjosi nopeamman tien vanhemmuuteen adoptioon verrattuna. Samalla yksi sijaisisä katsoi sijaisvanhemmaksi ryhtymisellään auttavansa muita ja näki näin ollen työnsä laajemman merkityksen.

Kuitenkin niin monta vuotta oli siinä jo niinku mietitty, ja että mihin ja mitä hommaan lähetään, niinku että. Oishan siinä ollu vaihtoehtojaki, mutta kuitenkin todettiin, että tää, tällähän me voidaan ehkä auttaa muitakin paremmin. Ja sitte että saahan nopeemmin. Et se kuitenkin ku, no ei musta oo ainakaan kiva viiskyp-pisenä saaha jotain pieniä muksuja hoijettavaks, että mielummin mahdollisimman nuorena kuitenkin. Ku itekin on vielä nuori, ja jaksaa touhuta niiden kanssa. (isä d, 4; 10-14)

Yksi sijaisäiti kertoi motiivikseen sijaisvanhemmuuteen itsekkyyden. Omia lapsia he eivät puolisonsa kanssa voineet saada ja kotimainen adoptio olisi heidän kohdallaan ollut lainsäädännöllisistä syistä mahdotonta. Sijaisvanhemmuus tarjosi hänelle näin mahdollisuuden tyydyttää tarvetta olla äiti.

Ja monet on sitte sanonukkin, että vähän niinku tähän tapaan, että ei he ois pystyny [sijaisvanhemmuuteen], ja tavallaan niinku ihailevasti, mutta sit mä sanoin, että ei ne oo ollukkaan mun tilanteessa sillä lailla, että yleensä ihminen saa biologisia lapsia kuitenkin ennemmin tai myöhemmin, että mä oon ollu aika itseks sitte kuitenkin, että mä oon halunnu lapsia. Et se on ihan itsekkyyttä tavallaan.

H: Joo, että sä oot saanu, tai kääntäny sen aina niinku..

Ä: Niin, että emmä koe, että mä olisin mikään hyväntekijä tai, en ollenkaan. Vaan ne on ihan itsekkäistä syistä kyllä. Et haluan lapsia, vaikka ei voida saahakkaan. (äiti d, 8; 17-24)

Yhden pariskunnan ensimmäinen lapsi oli alun alkaen adoptoitu, minkä jälkeen he olivat halunneet ottaa vielä sijaiskotilapsen sisarukseksi adoptiolapselleen. Myöhemmin he totesivat heillä olevan vielä "sijaa sydämässä ja talossa" (isä c, 12; 4) lapselle, joten he ilmoittautuivat halukkaaksi ryhtyä uuden sijaiskotilapsen vanhemmaksi.

Suurin osa puolisoista kypsyi sijaisvanhemmuuteen yhdessä keskustellen. Kaikki vanhemmat eivät omien sanojensa mukaan olleet alusta asti innokkaita vaihtoehtoiseen vanhemmuuteen, vaan toimivat ikään kuin passiivisesti hakijana. Yksi sijaisisä kertoi puolisonsa olleen aktiivisemmin touhuamassa vaihtoehtoista vanhemmuutta, ja hän innostui toden teolla vasta siinä vaiheessa, kun lapsen tulosta ilmoitettiin.

...kun me alettiin niiku touhuaan tätä, (...) emmä silloin niin kauheen innostunu ollu. Me oltiin kumminki oltu monta vuotta naimisissa ja niinku oppinu elämään sillai niin kaksistaan, se oli kauheen heleppoo se elämä. (...) Kaarina sitä enemmän touhus, sitä, sitä hommaa. Kyllä mä siinä niinku mukana olin sillai, ei mulla mitään vastaan ollu, oikeestaan, ja olin mä aina sitten, mihin piti lähtee sitte, (...) käymään sillai, kyllä mä olin lähärössä sinne (...). Mutta emmä hirveesti niinku orottanu sitte mitään kumminkaan, ennenku sitten vasta viime syksynä, kun tuli tieto siitä, että olis mahdollisuus saada noita, sit se vasta alko niinku mietityttään. (isä a, 1; 7-15)

3.1.2 Matka kohti vanhemmuutta

Kaikki haastatellut sijaisvanhemmat olivat lähteneet liikkeelle yhteydenotolla Pelastakaa Lapset ry:hyn. Suurin osa hakijoista oli ilmoittautunut hakijaksi adoptio mielessään. Pelastakaa Lapset ry:n työntekijä antaa kaikille sijaisvanhemmiksi hakeutuville neuvontaa, jonka aikana keskustellaan muistakin vanhemmuuden muodoista kuin adoptiovanhemmuudesta. Keskusteluissa sivutaan myös muun muassa motiivia sijaisvanhemmaksi

ryhtymiseksi, käytännön järjestelyitä ja lapsen taustaan liittyviä kysymyksiä. Sijaisvanhemmaksi hakeutuvat kirjoittavat esseitä ja työntekijä käy vierailuilla heidän kodeissaan. Sijaisvanhemmaksi tarvitaan tavallisia aikuisia, lastensuojelu ei tarvitse supervanhempia, vaan tasapainoisia äitejä ja isiä. Tätä korostetaan etsittäessä sijaisvanhempia ja neuvontavaiheen keskusteluissa. Kun työntekijä katsoo hakijapariskunnan olevan valmiita hakijoiksi, heidät hyväksytään virallisesti hakijoiksi sijaisvanhemman tehtävään.

Mä ajattelen nii, että kun aina painotettiin sitä, et etitään aivan tavallisia ihmisiä sijaisvanhemmiksi, että mä oon ihan tavallinen ihminen, en oo mikään sen kummempi kun muutkaan ja elän ihan tavallista elämää. Että kerta meijät on tähä, tähän niinku, tähän hommaan hyväksyty, niin meijät on hyväksyty just sellasina, kun me ollaan. Ja sitte, kun tuolla on kattonu muitakin vanhempia, niin me ollaan ihan tavallista porukkaa sillä lailla. Ihan tavallisia arkipäivän eläjiä. (äiti d, 19-20; 32-5)

Sen jälkeen kun vanhemmat oli virallisesti hyväksyty sijaisvanhemmiksi, alkoi odotusaika, mikä vaihteli pariskunnittain puolesta vuodesta neljään vuoteen. Odotusaikana käydyissä keskusteluissa kolmelta pariskunnalta tiedusteltiin halukkuutta ottaa sisarukset perheeseensä. Yhden pariskunnan adoptioprosessi oli enää viimeistä loppuselvitystä vailla, kun heille ehdotettiin sijaiskotilasta, jonka sijoitus olisi luonteeltaan pitkäaikainen. Ensimmäisen lapsen odotusajan tunnelmat liikkuivat toiveikkuudesta ja haaveilusta epätoivoon ja pettymyksen pelkoon.

Ku sitte, kun meidät oli niinku hyväksyty perhee-, tai niinku vanhemmiksi, niin sitä vaan sitte ajatteli, et no niin, se on sit joskus meidän kohalla, että millonkahan se on, että meneekö vuosi, kaks vielä, vai miten. Mut sitä ei osannu ajatella, että se tulee sit niin pian. Et se tuli aika pian sit kuitenkin. Tai ehkä sitä ei uskallakaan ajatella, et se vois tapahtua pian, et ei tuu mitään pettymystä. (äiti d, 2; 15-20)

Ja ja, me oltiin tietysti vähän tavallaan niinkö jo menetetty uskoo siitä että ei me saada een sieltäkään [Pelastakaa Lapset ry:n] kautta ja lähettiin vähän niinkö, rakennettiin tänne vähän syrjään, (...) että ollaan nyt siellä sitten piilossa, et vähän oli sellainen tunne että, että niin piti jotenkin mennä pois ihmisten ilmoilta, vaikka työssä kumminkin käytiin, mutta jollakin lailla eristäytyi siitä. En tiää oliko ei se nyt huonommuuttakaan ollu mutta emmä tiää mitä se sitten oli. (äiti c, 1-2; 31-5)

Pelastakaa Lapset ry:n puhelinsoitto lapsen löytymisestä merkitsi kaikille vanhemmille suurta muutosta. Muutama kuvasi tunnetta positiivisen raskaustestin veroiseksi ja tunteet vaihtelivat onnellisuudesta epätodellisuuden tunteeseen. Iloa tuottaneen puhelinsoiton ja

lapsen kotiin hakemisen välistä aikaa kuvasi yksi isä "varsinaiseksi raskausajaksi." (isä c, 11; 19)

Kyllä ne on ihan semmosia mahtavia filiksiä, et just samanlaisia kun että ilmoitetas raskaudesta. Ku sitä on oottanu jo niin hirveen paljo, melekeen on pettyny jo monta kertaa ja. Se tuntuu että onko tää tottakaan. (äiti c, 5; 23-25)

H: Minkälaisia ajatuksia silloin nousi, kun teille ilmoitettiin tästä lapsesta?

Ä: No, mää sain kuulla, tai Kristianille oli soitettu tänne kotia, ja Kristian soitti mulle töihin. Niin mä tietysti olin ihan onnesta mykkänä ja ensimmäinen reaktio, mikä oli, kun mä sain sen jollekin sanottua, niin mä rupesin tietysti itkemään, näin oikein naisellisesti, reagoi silleen. Ja sit oli jotenkin hirveen semmonen onnellinen. Et sit mää sosiaalityöntekijällekin vielä soitin, mää sanoin, että Kiitos. Niinkö ihan niinkö se ois toiminu jotenkin mejän kätilönä tai sillee, että. Vaikka tokihan ne, eihän se hänestä yksistään ollu kii, mutta jotenki tuntu, että ihan niinkö täytyy jotain ihmistä kiittää. Et nyt meille on tulossa sitten lapsia. (äiti d, 13; 13-21)

Eräälle pariskunnalle ilmoitus lapsista toi runsaasti toivoa ja elämäniloa. Pariskunta oli juuri kokenut läheisen ihmisen menetyksen, ja tieto tulevista lapsista toi kaivattua, vaikkakin aluksi epätodelliselta tuntuva, toivoa elämästä. Lapsettomat parit olivat kokeneet menetyksen ja pettymyksen tunteita myös lapsettomuuskriisinsä, eritoten lapsettomuushoitajensa aikana. Muutama vanhempi kertoi nähneensä kohtalon sormen elämänsä elämänkulussaan.

...se oli niinkö heti kertasilmäyksellä sit se tunne, et tuo on kyllä oikeen, (...) että ne oli niinkö ne kaikki koepuutihedelmöitykset poispyyhkästy, että siihen rakastu heti sillä lailla, ja niinkö sillä lailla että heti, että se oli niinkö, että sellainen tunne, että tuon takia on kaikki on niinkö menny pilalle. Niinkö kaikki ois saanu mennä, että sillä ei oo mitään merkitystä, vaikkei olla saatukaan lasta, koska se on just tuo. (äiti b, 2; 18-23)

Että mullakin on niinkö joku tehtävä tässä maailmassa, tavallaan, emmä turhan panttina täällä oo. Että silläkin oli joku oma tarkoitus, että ei me saatu omia lapsia, niin sitten me voijaan hoitaa niitä lapsia, jotka ei pysty hoitamaan. Se täytyy niinkö aina jostain rautalangasta vääntää kato sitten tää, tämmönen elämän, ja niinkö nää asioitten tarkoitus. (äiti c, 23; 26-31)

Tieto lapsesta aiheutti tuleville vanhemmille valmistelupaineita. Koska tulevista lapsista ei tiedetty välttämättä kovinkaan paljon, valmistautuminen koettiin vaikeaksi. Vaate-, lelu- ja huonekaluhankintoja tehtiin se mukaan, miten valmisteluaikaa oli ja niillä vähäisillä tiedoilla, mitä lapsista oli. Eräässä perheessä isä innostui nikkaroimaan

saunaan uudet lauteet ja yläkertaan meneviin portaisiin portin kulkuesteeksi. Monelle vanhemmalle aiheutti kuitenkin huolta epätietoisuus lapsen tarpeista ja omista kyvyistä vastata niihin. Kaksi sijaisisää kertoi tuntemuksistaan seuraavasti:

Kyllähän siinä tietenkin pelottiki, et olihan siinä se pelkokin, että mitä tästä sitten niinkö tulee. Eihän sitä tiä koskaan etukäteen. Ja ois pelottanu vielä enemmän, jos oisin tienny, et sanoisin suoraan niin. Et eihän silloin tienny vielä sitten, että mitä kaikkee tässä tapahtuu. (isä d, 3; 15-19)

...sit vähän pelotti niinkö se, mitä nämä tuo tullessaan, tota, yhtäkkiä paiskataan kaks lasta tänne, et miten se lähtee sitten. Tämmönen aikuinen mies kun yhtäkkiä joutuu tommosen tilanteen eteen. (isä a, 1; 30-32)

Kuitenkin, huolimatta epävarmuudesta omiin kykyihin vastata lapsen tarpeisiin, ajatus lapsen saapumisesta teki pitkäaikaisista haavekuvista entistä todellisempia. Lapsesta muodostettiin mielikuvia jo ennen kuin lapsen tarkempia tietoja oli annettu vanhemmille. Moni vanhemmista kertoi ajatelleensa vaan saavansa pian lapsen, eikä sukupuolella ollut väliä - sitä ei aina muistettu edes kysyä. Lapsesta kiinnytettiin jo ennen ensitapaamista ja viimeistään kuvat nähtyään tulevat sijaisvanhemmat kokivat lapsen omikseen.

Ja sitten, ku me tultiin sieltä risteilyltä, niin silloin me het pengottiin postilaatikko, no se ei ollu vielääkään se kuva tullu, niin sit seuraavana päivänä oli kirjeessä niitten kuvat. Ja sittenhän me ihan, kun ne vielä näki, se oli ehrottomasti meijän. Että mä ajattelen, että vaikka siellä olis ollu minkänäkösiä lapsia, niin ne olis ollu ehrottomasti meirän, koska se niinkö tavallaan tuolla alitajuntaisesti teki sen ratkasun jo heti siinä varmahan. Ja tota, jo saman päivän aikana se lukittautui johonkin se asia. Mut sitten, se jotenkin, kun näki vielä, että ne on tossa kuvassa ja ne on ihmisiä, jotka tos kuvas on, niin siinä tuli niinkö heti semmonen tunne, että jos en mä nyt lähe tähän, ja jos Risto jostain syystä ei haluis lähtee, niin sehän olis niin tavallaan ihmisen kuolema, että se, emmä halunnu eläviä olentoja, sitä mä monta kertaa mietin, sitten kun me oltiin siellä lastenkodissa, sieltä lähettiin pois päin, niin sitten tuli kauheen paha mieli jättää ne sinne sitten. (äiti a, 7-8; 23-2)

Lapsen taustasta lähtöisin oleviin tarpeisiin oli kova kiinnostus. Miltei kaikki vanhemmat kokivat, että sosiaalityöntekijä tai Pelastakaa Lapset ry:n työntekijä oli kertonut lapsen taustasta riittävästi, avoimesti ja rehellisesti. Vanhemmista tuntui, että kaikki tiedossa olevat asiat tulivat esille mitään peittelemättä sijaisvanhempiin luottaen. Yksi äiti kertoi, että *"se on tärkeä juttu tietää meijänkin. Ymmärtää lastaki paremmin sitten."* (äiti d, 3; 11-12). Toinen äiti oli kokenut saaneensa samantasoista informaatiota:

Taustasta ne kertoo kyllä sen mikä ne tietää toimistossa, et rehellisesti iha annetaan kaikenlaista tietoo et hyvät ja huonot tiedot vanhempien taustoista. Ja mahollisista perinnöllisistä sairauksista ja muustakin. Että se on hirveen hyvä et saa rehellisen kuvan niin. (äiti c, 6; 11-14)

Taustatiedoissa kerrottiin paitsi lapsen fyysisestä terveydentilasta, kuten iästä, painosta ja pituudesta, myös biologisten vanhempien tilanteesta sekä huostaanottotilannetta edeltäneistä tapahtumista. Kaikki eivät kuitenkaan olleet tyytyväisiä informaation laajuuteen ja laatuun. Yhteen perheeseen lapset saapuivat todella nopeasti, ja informaatiota ja neuvontaa olisi kaivattu enemmänkin. Sijaisisä kertoi informaation olleen ylimalkaista.

No sillon, kun se sosiaalityöntekijä kävi (...) täällä kotona, kun sehän teki kotikäynnin, ja sitten tuli Pelastakaa Lapset ry:stä se henkilö kanssa, ja niin siellä ne kerto sillee, aika ylimalkaisesti, että mikä on, mistä on, tai niinkö anto ne lukeekin ne laput siinä, mitä siinä oli. Mut eihän siinä nyt sitten sillee kauheen tarkasti ollu mitään. Mutta kyllähän siinä just alkoholiongelma oli ollu ja kaikki apu, mitä on mahollista, oli annettu niille. Että niinkö oli katottu pitkän aikaa sitä touhua, ja yritetty auttaa niitä kaikilla mahollisilla keinoilla. Mutta mikään ei tuntunu sitten auttavan, vaan meni vaan huonompaan suuntaan koko ajan. (isä d, 5; 1-8)

Sijaisvanhemmat pohtivat biologisten vanhempien taustatietoja sekä huostaanottoon johtaneita syitä melko paljon ja reagoivat lapsen taustatietoihin monella tavalla. Lapsen hoidon laiminlyönti aiheutti ihmetystä ja ärtymystä. Eräs äiti kuvaili ärtymystään heitteillejätöstä seuraavasti:

Leenan kohalla niin, hänet on pakkohuostaanotettu, oliko se nyt 2 kuukautta, (...) sit tosiaan hänen kohallaan on miettyny et miten voi joku jättää hoitamatta lasta ja, jaja, pientä vauvaa ja näin nii. Tuntu niinkö pahalta. (äiti c, 6; 27-30)

Toisaalta muutamat sijaisvanhemmat näkivät, miten vaikea tilanne lapsesta luopuminen on biologisille vanhemmille. He kokivat myötätuntoa biologisia vanhempia kohtaan vaikeasta päätöksestä lapsen parhaaksi ja kunnioittivat biologisia vanhempia.

Et se oli niinkö ehkä niin tässä just että kun me nähtiin nää vanhemmat sitten jossain vaiheessa siinä kun päätös oli tehty, et ne meille saa, et Matias meille tulee, se oli aika rankka nähä se niitten tuska. Mut et toisaalt me niinkö aateltiin, että se on mahtavaa et jotkut pystyy niin itelleen myöntämään, et heistä ei oo siihen tehtävään, et heillä on niin iso tauko oli jo, et omassa elämässä niin paljo kaikkee rempallaan, et he ei pysty huolehtimaan siitä lapsesta. Näki toisaalta sen niitten tuskan. (äiti c, 8; 2-9)

Epätietoisuus lapsen taustalla mahdollisesti vaikuttavista, vielä tuntemattomista tekijöistä huolestutti jossain määrin sijaisvanhempia. He suhtautuivat kuitenkin melko optimistisesti tulevaisuuteen taustatekijöiden vaikutuksia pohdittaessa. Perintötekijöiden vaikutusta lapsen tulevaisuuden määräytymiselle ei haluttu painottaa, vaan pikemminkin vähätellä niiden merkitystä.

Mutta vaikka se [taustat] ois kuinka ikävääkin, niinkö Leenan kohallakin, niin tota silti, ei jotenki siitä piitannu, me aateltiin et nyt se tulee meidän, meidän tähän kotiin ja yritetään parhaamme. Eikä, eikä se perinnöllisyys nyt aina oo nii kirjoissa kuulutettua, että se just nyt siirtys sitten et. Kyllä paljo on ympäristötekijöidenkin vaikutusta että. Mä ainakin unohin pitkäks aikaa ne Leenankin taustat. Kun sillä on äidillä tuo skitsofrenia niin tuota, nii jotenki sen niinkö unohti vaan. Ja kyllähän niin oon vähä aatellu että hyvä, että unohtikin, että mitä sitä mieltimään sit semmosia kumminkaan, eikä liikaa pohtimaan, että yrittää vaan tehdä parhaansa. (äiti c, 6; 14-22)

Yhdellä pariskunnalla ei käytännössä ollut minkäänlaista kontaktia sijaiskotilapsensa biologisiin vanhempiin, ja heidän mielestään taustat eivät vaikuttaneet mitenkään heidän käsityksiinsä sijaiskotilapsestaan. Lisäksi lapsi oli sijoitettu heille puolivuotiaana, joten lapsen alkutaipaleen katsottiin olevan "rasitevapaa".

H: No onko, millä lailla ne vaikuttaa, ne tiedot, sun käsitykseen Elinasta?

Ä: Ei mitenkään. Ei periaattees. Mä en oo ajatellu mitään niinkö sillä lailla, että niin, mitä ne vanhemmat on, niin emmä oo niinkö sitä mitenkään, mitenkään tota niinkö, emmä oo sitä yhdistäny mitenkään Elinaan. Että se on vaan oma yksilönsä ja koska niinkö meillä oli sellainen tarkoitus, että adoptoidaan lapsi, ja ehkä Thaimaasta, niin ei me oltas ikinä voitu tietää sen lapsen taustasta mitään, että se on kumminkin yksilö ja yllätys sitten, että, ettei sillä lailla niinkö, emmä oo ajatellu, emmoo yhdistäny sitä sinne biologisiin vanhempiin ollenkaan. Oikeestaan siihen ei oo ollu tarvetta. (äiti b, 4; 14-22)

Elämän muuttaneesta puhelinsoitosta Pelastakaa Lapset ry:stä kului viikosta noin kuukauteen, ennen kuin sijaiskotilapset olivat muuttaneet lastenkodista uuteen sijaiskotiinsa. Tänä aikana sijaisvanhemmat ja sijaiskotilapset tutustuivat toisiinsa. Sisällöltään käynnit lastenkodissa olivat tutustumista ja oleilua ja tavoitteena oli yhteiselämään totuttelu. Yhden perheen kokemukset totuttelujaksosta ja käynneistä lastenkodissa olivat hyvin myönteiset.

...niinkö kuukausi, kerran viikossa käytiin siellä lastenkorissa, ja oltiin yks yö siellä. Sitten tytöt tuli niinkö meidän kanssa asumaan semmoseen pieneen asuntoon.(...) Siellä [lastenkodissa] oli niinkö ulkoasunto, niinkö rivitalo. Ja siellä oli

niinkö tämmösille perheille semmonen yks asunto, mihin mentiin aina viikolla sitten, sillee, että käytiin siellä sitten yks yö. Tytöt tuli meidän kans sitten sinne ja me käytiin vaan ruoka sinne hakemassa ja ne, siellä oli hirveen hyvä palvelu, ja sillä lailla, piti hyvänä niinkö siellä meikäläisiä, että vaikka mitä sai ja mitä. Saunasta myören, että sai käyrä saunomassa ja kaikki sai niinkö, että ne passas. Kun ne vaan niinkö sai sillai, että sillä perheellä on hyvä olla. Siinä oli semmonen niinkö asunto, siinä oli makuuhuone, olohuone ja keittiö. Ja tota, ne lähti, tytöt jäi heti eka yönä meidän kanssa. Ne [lastenkodin henkilökunta] oli sieläkin vähä, että ne ei välttämättä niinkö, ehkä eka yönä tullaan joskus kahen aikana takasin, että kolisee, että se ei onnistu välttämättä joka kerralla. Sinne sitten ne nukku, ja Jenny vielä putos sängystä ekanä yönä. Mää säikähdin, mä en nukkunu varmaan silimällystä, mä olin aina aivan räppöpoikki, kun me lähettiin sieltä takasin ajamahan, mä tuijotin niitä yötä päivää. (...) oltiin me 4 vai 5 kertaa, sitä paljo mummielestä käytiin siellä. Eka kerta oli semmonen, että käytiin päiväselteään. Ja sitten neljänä seuraavana viikonako me ny mentiin, ja sitten oltiin aina se yö. Sitten tytöt oli ihan valmiita lähteen. (äiti a, 8-9, 16-3)

Joillakin sijaisvanhemmilla tutustumiskertoja oli vain muutama, yhdellä pariskunnalla vain yksi, jolloin sijaiskotilapset lähtivät jo ensimmäisellä kerralla mukaan ja valmistautumistaika jäi todella lyhyeksi. Vanhemmat eivät olleet varautuneet niin nopeaan tempoon, ja joutuivat tekemään hankinnat todella nopeassa tahdissa. Sijaisissa kuvaili kiirettä ja hätäisyyttä sijoituksessa:

Mä kerkesin sängyt käyä ostaan, niin että saatiin sängyt lapsille, kun ne tulee, siitä lähettiin. Et se oli niin nopee se, että vaatteitakin piti kerätä tuolta tuttavilta äkkiä, että saatiin. Se oli tosiaan niin nopee sijotus, että ei ollu minkäänlaisia semmosia että ois niinkö käyty siellä ja tutustuttu lapsiin ja sillee niinkö ne pitäis ollakin. Et tässä mentiin kyllä niin, niin nopee sijotus oli, että se oli vähä, se oli, siitä jäi niinkö semmonen vähä huono maku sillä tavalla. Et se oli, siinä ei niinkö hallittu sitä tilanteen kulkua. Et se ei ollu niinkö sillee, kun sen pitäis olla, kun oon kuullu noissa koulutuksissa, että käyään tutustuun, ensin lapseen, ja sitten tulevat asuun vasta vähän ajan päästä tutustuun. Se on niinkö semmonen niinkö pehmee lasku, molemmin puolin. Nyt se on vaan, että mentiin, ja yks yö siellä, ja sitten tänne. (isä d, 2; 11-21)

Vaikka sijaisvanhemmat olivat sijaisvanhemmaksi hakeutumisen aikana miettineet lapsen ja biologisten vanhempien taustoja ja huostaanottoon vaikuttaneita syitä, nousi muutamille sijaisvanhemmille ristiriitaisia tunteita lastenkotiin mentäessä. Vanhemmat olivat itsekin yllättyneitä, kun tilanteessa koettiin syyllisyyttä tavasta hakea toisen vanhemman lapsi, varsinkin, kun oli tiedossa, että lapsi oli otettu vanhemmiltaan pois näiden vastustuksesta huolimatta..

Että vähä ristiriitasia tunteita. Et aatella, että miten voi olla tässä maailmassa tämmöistä, jotenkin niinkö kahesta ihmisestä. Kun mekin on ostettu koiria ja hevosia ja eläimiä ja näin. Tuntuu, että tekee jotenkin ihmisestä kauppaa. Vaikkei siinä niinkö rahaakaan käsitellä ollenkaan, niin lyöttäyty sellainen syyllisyyden tunne, että mä oon niinkö nyt jossain pimeissä hommissa, että tää ei oo nyt ihan terveellä pohjalla. Tuli kato kaikkea semmosiakin tulvahti mieleen. Et ei näin voi olla maailmassa. Että noita ihmisiä vaan saa jostakin, semmonen ajatus tuli vaan mieleen. (äiti a, 8; 2-8)

Jaja, ja sanotahanko, että ne ajatukset, mikkä niin, kun mentihin sinne ja kartasta katteli, että missä paikassa nyt ollaan, kun ei tienny, niinni, siinoli niinkö sellainen ajatus, että mitä, jos ne vanhemmat sinne tulee? Että vähä tuli semmonen niinkö tunne, että niin olis johonakin omenavarkahis ollu, taikka varkahis yleensä. (isä b, 3; 1-5)

Sijaisvanhemmat saivat tulevaan tehtäväänsä melko vähän neuvontaa ja valmennusta sijaisvanhemmaksi hakeutumisen aikana. Virallista, pakollista valmennusta ei ollut saatavilla, ja käytännössä valmennus olikin keskustelua Pelastakaa Lapset ry:n työntekijän kanssa. Muutenkin keskustelut hakeutumisvaiheessa koskevat kuvitteellisia tilanteita ja tarpeita, joten todellisuudessa tilanteet voivat olla aivan erilaisia, koska kuvitteellisista asioista on vaikea tehdä käytännössä toimivaa mallia.

H: Minkälaista valmennusta te saitte tähän sijaisvanhemmuuteen?

Ä: No, mitähän mä tohon sanoisin. Sellasista asioista mitkä meitä mietitytti, niin me tottakai otettiin aina sosiaalityöntekijän kans esille, sillon, kun tavattiin häntä. Mä en nyt een muista, no siinä oli just niitä pelkoja, että jos ne lapset joskus sitten otetaankin meiltä pois ja mietin sitten niinkö, minkälaisia asioita niillä voi olla mukanaan, kun ne tulee, että jos ne ei oookaan, esimerkiks jos ei saakaan vauvaa, että onkin vaikka parivuotias ja, jaja. Mutta must tuntuu, että vaikka sosiaalityöntekijä joskus puhukin niistä asioista, niin mä en osannu niinkö kuulla niitä välttämättä. Et niinkö sekin, että se yhteistyön tekeminen, niin jotenkin mulla oli vähän käynnistysvaikeuksia siinä. Vaikka mä tiesin, että näin tehään ja se oli, sekin oli selvitetty, se asia, tottakai vanhempia tavataan, ja se on tärkeetä lapsille ja vanhemmille, tottakai. (äiti d, 7; 18-30)

Valmennus sijaisvanhemman tehtävään koettiin tarpeelliseksi, mutta kuitenkin vähäiseksi. Kahden lapsen sijaisisä (isä d, 7; 15-16) toteaaakin, ettei ollut saanut riittävästi valmennusta ja jatkaa: *"Täs on niinkö ite opiskeltu kantapäähän kautta nää asiat."* Toisella sijaisisällä on ollut samansuuntaisia kokemuksia:

H: Joo. Olisitko kaivannu sit jotaki siihen semmosta valmennusta tai justiin et siitä olis puhuttu enemmän, et mitä se sijaisvanhemmuus...

I: No emmä, emmä tiedä kaipasinko mä, vaan et sitä mä oon ihmetelly jälkeenpäin, että kovasti kylmiltään niitä annetaan, lapsia, että kun ei yhtään mitään valmenneta, ei siis minkään vertaa. Että se on, kaikki oli siinä, mitä siellä lastenkodissa oltiin noitten lasten kanssa, niin se jäi siihen. Siinä se oli kaikki.

H: Saitteko te silloin, tai saitteko silloin puhuttua niinkö niitä asioita, mitkä sua, niinkö pyöri mielessä?

I: Ei, koska me tota, ei ne, niilläkin siellä on omat kiirensä henkilökunnalla sun muuta, ei ne niinkö joutanu meitä opastaa missään, että me siellä oltiin niinkö näitten lasten kanssa neljistään. Että se on kaikki, mitä on, se valamentautuminen tullu, niin se on tullu ihan tässä käytännön työssä, näitten kanssa. (isä a, 3; 4-15)

Eräs sijaisäiti ehdottikin valmennusta ja koulutusta pakolliseksi. Hänen mielestään tarvitaan tietoa lapsen kehityksestä ja tarpeista ikäluokittain, pelkkä tuntuma ei riitä. Lisäksi hän kaipasi tietoa yleistä keskustelua sijaisvanhemmuudesta ja vanhemman tehtävistä, sekä siitä, mitä vanhemmilta edellytetään.

...se olis eherottomasti niinkö tärkeetä, että ku tulevia sijaisperheitä tulee ja uusia ihmisiä, perheitä laittaa papereita vetämään, että alotettas välittömästi semmonen aika pitkän ajan mukahan, tai ainakin siinä vaihees kun rupee loppu häämöttää ja jotain positivistia rupee mahdollisesti kuulumahan, niin sitten eherottomasti niinkö semmoseks vaikka pakolliseks kou- kurssimuotoseks (...). Vaikka (...) sieltä tulee vaan yksi laps, niin ei siihen kyllä kukaan valamis oo. Meillä on yks tuttava, pariskunta on nytte niinkö hakemassa sijaislasta ja se rouva (...) on soittanu monta kertaa ja on kiinnostunu näistä. Oon pyytäny, että tuu nyt käymähän meillä, tuu kattedeen meidän paperit piirretty ja revitty, että sä saat niinkö vaan tunteitas viileemmäks (...). Sitten viimeksi se sitten sanoi, että heillä on aivan loppusuoralla kaikki asiat, niin se sano, että heille tarjottiin tämmöstä koulutusta, jaksoo. Niin he oli kumpikin sitä mieltä, että kyllä he tiätää, miten lapset kasvate-tahan. Mutta (...) ei se niinkö kyllä niin oo. Ei kukaan siihen ei oo valamis. Mä sanoon, että eihän siihen oo hyvänen aika valamis semmonen, joka tekee ne omakki lapset, koska eihän tämmösiä tapauksia tulisi yhtään, jos kaikki osaas hommansa. (...) Mutta on ihan semmosia tavallaan terveitäkin perheitä, jotka tekee lapsia, niin ne voi tosi pahoin välillä. (äiti a, 16; 8-27)

3.1.3 Kaikki muuttui, vain nimi säilyi

Käytännössä elämänmuutos oli jokaisessa perheessä suuri ja mullistava. Kahden aikuisen ihmisen yhteiselämä oli ollut hyvin erilaista kuin lapsiperheessä. Aikaisemmin oli ollut mahdollista toimia arjen tavoissa ja tottumuksissa paljon joustavammin.

No, nehän [rutiinit] heitti ihan päälleensä. Tottakai ne muuttu. Ensinnäkään ei nukuta enää niin pitkään ja tuli niinkö rytmi siihen elämiseen. Eihä silloin tarvinnu sillä lailla välittää siitä, että söi silloin, kun oli nälkä ja silloin kanssa mentiin kyllä aika paljo, että silloin kyllä harrastettiin paljo enemmän. Päästiin menemään, liikkun. Et kyllä se muuttu, kyllä ihan, sanotaanko ihan täysin oikeestaan. (isä d, 12; 26-32)

Sijaiskotilapsen saapuminen perheeseen luo uuden tilanteen sekä lapselle että sijaisvanhemmille. Sijaiskotilapsen elämän alkutaipaleella on saattanut olla lukuisia hoitajia. Tämän vuoksi usein ainakin toinen vanhemmista jää kotiin, jota lapsen olisi mahdollisuus luoda kiintymyssuhde vanhempaan pitemmällä yhdessäoloajalla. Usea sijaisvanhempi kertoi kokeneensa ylpeyttä vanhemmuudestaan lapsen saavuttua sijaiskotiinsa. Lasta oli odotettu kovasti ja vanhemmuudentunteet pulpahtivat pintaan.

Kyllä mää muistan sit kun vauvaa haettiin kotiin (...) et kyllä oli ihan semmosessa ihan toisessa maailmassa, sit nii, niin semmosessa ekstaasihumussa, ja arvatkaa, kattokaa nyt kun mä työnnän mun vaunuja, ja kaikkee semmosta. Niin niin, mahtavia filiksiä, kaiken kaikkiaan. Että ei niinkö riitä, ei voi ehkä niin sanoin kuvatakaan. (äiti c, 5; 25-31)

Niinkö sillä lailla just ton Elinan kanssa niin, kyllä mä tunnen ihan itteni täysin niinkö äidiks, että ei mulla oo ollu siinä niinkö sellasta mitään. Et heti mä niinkö sillä lailla, heti tuli niinkö sellainen tunne, että mä oon äiti. (äiti b, 3; 9-12)

Tunne oli molemminpuolinen. Lastenkodissa vierailleet tulevat sijaisvanhemmat miellettiin nopeasti omiksi vanhemmiksi. Yhden sijaisperheen sijaiskotilapsi oli ilmaissut ylpeytensä uudesta isästä lastenkodissa. Lapsen sijaisäiti kertoo:

Ja isän se on niinkö hyväksyny aina, Risto on ollu niinkö aina, se oli het eka kerralla, ku me käytiin siellä lastenkodis päiväseltään vaan, niin se oli heti seuraavina päivinä, kun me soiteltiin sitten sinne, niin sehän oli het leuhkinu siellä käytävillä: Risto on nyt mun iskä. Et se oli huutanu sillai. Et se oli het Ripan ominu. Vaikka totaniin se ujosteli kauheesti enempi sitä Ristoa, mutta se niinkö heti, että se on nyt mun iskä, et se oli selevä juttu. (äiti a, 15; 22-27)

Lapset sopeutuivat uuteen tilanteeseen vaihtelevasti. Monia sijaisvanhempia arvelutti lapsen varhaisten kokemusten vaikutus ja alkuvaikeuksia odoteltiin tunteenpurkausten ja "oudon" käytöksen muodossa. Kuitenkin lapsen sopeutumiskyky ja kyky joustaa yllätti muutaman vanhemman ja yksi isä totesi itsensä paljon huonommaksi soputujaksi.

I: No se on, se on ollu niinkö yllättävää, että silloin viime syksynä niin, että miten lapsi sopeutuu helposti ja miten vaikeeta se on aikuiselle, sopeutua tämmöseen

tilanteeseen yhtäkkiä. Mulle se oli, se oli varmaan mulle kaikista vaikeinta, ei se noille tenaville, nehän oli niin kuin kotonaan, siinä ollu mittään. (isä a, 7; 15-18)

Lasten saapumisen jälkeen rauhoitettiin sijaisperheen tilanne siten, että biologisten vanhempien kanssa ei oltu yhteydessä, jotta lapsilla olisi paremmat mahdollisuudet kotiutua ja asettua uuteen perheeseensä. Biologiset vanhemmat olivat kuitenkin joissain tapauksissa kuitenkin ottaneet sijaisvanhempiin yhteyttä. Useat biologiset vanhemmat vastustivat pakkohuostaanottoa, mikä aiheutti sijaisvanhemmissa epävarmuutta asemastaan.

...se tuli mummon taholta, sieltähän ne hyökkäs ensimmäisenä ja sitten myöhemmin tuli sitten äiti kanssa kuvioihin mukaan, että niinkö että tässä on toimittu väärin, ja me kun oltiin untuvikkoja, niin mehän oltiin aivan kauhuissan, että mitä tässä nyt tapahtuu? Kaikki lomalla vielä, kesällä tuli, se oli aivan hirvee se kesälomaki. Mietti, että jaaha, mitä tässä nyt voi tehdä. (isä d, 3; 10-14)

Leenan vanhempiin me ei olla missään yhteyksissä oltu, päin vastoin niin on yritetty niinkö pakoilla tavallaan et hänen nimi jouduttiin jossain vaiheessa muuttamaan, kun vaan isä, isä niinkö etti sitä ja uhkaili ja kaikkee tämmöstä niin niin silloin sen niin unohti, sinne taustalle pisti vaan kaikki ja, ja tota (...) Ehkä pieni uhka oli päällä et jos isä saa kuulla missä se on ja hakee sen pois, et semmonen niinkö pelko oli. (äiti c, 3; 1-9)

Muutamalla biologisella vanhemmalla oli vaikeat taustat ja häiriökäyttäytymistä takanaan ja yksi huostaanottoa vastustanut biologinen vanhempi oli uhkaillut sosiaaliviranomaisia. Tällaisissa tapauksissa lapsen olinpaikkaa ei ollut kerrottu biologisille vanhemmille. Varotoimista huolimatta moni sijaisvanhempi pelkäsi ja koki itsensä uhatuksi.

...soitettiin, että äitistä ei oo tietoo, missä se on, koska se oli jättänyt lomalta palaamatta. Niin hetihän mulle tuli semmonen, että, hrgg, että se on varmaan tuola jossain kuule mettässä ja se on selevittäny, että missä tää on, tää paikka, kun ne ei tierä, mihnä ne on, ne ei niinkö ne vanhemmat, eikä kukkaan tierä, että mihkä lapset on sijoitettu, et niillä on vieläkin salassa. Mulle tuli semmonen tunne (...),että nyt mullon silimät seljässä, että varmaan mua jossain kytätään. Mä soitin, soitin tänne, soitin PeLalle ja sanoin, että kun mullon semmonen tietty peleko. (äiti a, 24-25; 24-2)

Paitsi yhteistyössä biologisten vanhempien kanssa, esiintyi alussa vaikeuksia arjen toimissa. Perheen rutiinien ja aikataulujen muovaantumiset ottivat oman aikansa, mikä vei paljon energiaa sijaisvanhemmilta. Lapsiperheen rutiinit poikkisivat aikaisemmasta,

ja koska sijoitukset tehtiin nopeassa tempossa, ei sijaisvanhemmilla ollut aikaa ajatella tilannetta etukäteen. Alun rutiinien muovautumiset olivat raskaita siinäkin mielessä, että lapset hakivat paikkaansa perheessä, ja kokeilivat rajojaan, joita ei mahdollisesti aikaisemmin ollut olemassa.

Et se oli hirveen rankkaa, ku tietysti se varsinkin tän vanhemman kohalla, kun se oli jo kolmen vanha, niin sillä oli jo niin iso kokemusmaailma takana. Ja sit oli sellasia asioita, mitä pieni ihminen ei osannu kertoa, mut ne ahisti sitä sisällä. Ja tota, sitten ei ollu niitä rajoja ollu ja hän selvästi haki niitä rajoja itelleen, ja kun huomaa, että, no esimerkiksi nyt minä kun asetin ne rajat, hän huomaa, että tässä täytyy niinkö taistella tavallaan. Niin hän oli, sai sellasia raivareita ja huuti tietysti sitä, et kun mä asetan niitä rajoja, ja sitten huuti myös niitä vanhoja asioita, niitä ahdistuksia pois sit samalla. Niin ne oli aika rankkoja juttuja alussa, et kun sai tehdä sitä päivittäin, ja joskus useammanki kerran päivässä. Et molemmilta hiki valu, ja sit jo tuntuu itestäkin, että mä en jaksa enää kuunnella, kun sää huuat mulle. (äiti d, 4;12-22)

Vaikka vanhemmuutta oli kovasti odotettu, toi arki mukanaan myös riittämättömyyden tunteita. Kahden sijaisperheeseen yhtä aikaa tulleen sisarusten sijaisäiti (äiti a, 2; 3-17) kertoo pettyneensä itseensä, kun ei voinutkaan toteuttaa ihanteitaan, joita vanhemmuuteen oli aikaisemmin liittänyt. Hän kertoi, että illalla, saatuaan lapset nukkumaan, siivosi kodin, ja lopulta siirtyi valvomaan, että lasten uni oli rauhallista ja että nukkumisolosuhteet olivat suotuisat, ja uupui lopulta itse. Yksi sijaisisä (isä b, 4-5; 29-5) puolestaan oli pelästynyt sijaiskotilapsensa vaikeasta allergiasta johtuvia vatsakipuja, ja tuntenut olonsa avuttomaksi ja pelokkaaksi vaikean vatsakipukohtauksen edessä. Muutamille sijaisvanhemmille heräsi myös yllättäviä tunteita, mitkä yllättivät.

...sitten mä rupesin niinkö tajuamaan, että mä olin jotenki sillai niinkö loppu, että joskus mielti ihan, että mä en yksinkertaisesti kestä tätä, mä en pysty tähän, että mä en niinkö osaakaan niinkö hoitaa lapsia ja tuli joku sellainen niinkö hylkimisreaktio, että. (äiti a, 2; 16-19)

Siinä meni koko talavi, monta kertaa piti lähtee tänne pihalle vähä käveleskelemähän, miettimään, kiukkua purkaan. Sit kun mä odotin sillai, ehkä vähän niin liikaa, että sillai, jo varmaan oli mustasukkasuuttakin jonkun verran tullu. (isä a; 7; 23-26)

Sijaisvanhemmat kokivat lähiympäristönsä suhtautuvan uuteen tilanteeseen kaiken kaikkiaan todella myönteisesti. Lapsettomuudesta oli puhuttu läheisille avoimesti, ja sijaisvanhemmat olivat saaneet myötätuntoa, ja Pelastakaa Lapset ry:n ilmoitus tulevista lapsista muuttui kaksinkertaiseksi iloksi. Muutama vanhempi koki myös epävarmuutta

ympäristönsä suhteen, olihan heille uskottu vieraiden ihmisten lapset hoidettavaksi ja tuntui, että heiltä odotettiin paljon.

...olisko siinä alkuvaiheessa ollu enemmän semmosta tunnetta ainakin niinkö että itellä että, miten ulkopuoliset nyt kontrolloi meitä ja tarkkailee meidän perhettä. Ja mitä se laps nyt kertoo päiväkodissa meidän perheestä ja tämmösiä niin ajatuksi oli, mutta ei nyt enää, nyt on päässy kaikesta semmosesta eroon. Mut alkuvaiheessa oli vähän semmosta että nyt me ollaan vähä niinkö suurennuslasin alla, et ollaan niinkö näyttämöllä, joo et ollanko me nyt vähän erikoisia ja, tai et meitä tarkkaillaan että ollanks me nyt riittävän hyviä tässä hommassa, ja siinäkin mielessä. (...) Mut silloin oli semmonen tunne, et vähä, vähä niinkö ihmiset syynäilee sillee. (äiti c, 3; 17-27)

Moni sijaisvanhemmista kertoi kohdanneensa myös ihmetystä ja toisaalta arvostusta jaksamisesta. Vaikka tuoreet sijaisvanhemmat kokivatkin tekevänsä arvokasta yhteiskunnallista työtä, heitä pelottivat myös mahdolliset syytökset toisten lasten ryöstämisestä.

I: Tuli mieleen Karpo. Tota niin..

H: ..että olenko yksi Karpon tarinoista?

I: Nii, just. Sitä mää, se tuli niinkö ensimmäisenä mieleen, silloin kun ruvettiinkin tähän juttuun. Kun siinähan oli niitä juttuja ollu. Ja siitä kai se jäi kuitenkin tänne alitajuntaan, että sitä niinkö mielti, että nyt tässä tulee, tuleeko tästä nyt jotain eteen..

H: ..koska Karpo soittaa ovikelloa?

I: Nii, että koska tullaan filmaamaan. Se ei ois mikään ihme. (isä d, 6; 4-1)

No se sano sen niin varmasti silloin, mutta niin nythän on ollu niin hirveesti kaikista sijaisvanhemmuudesta ja kaikesta, niin paljon telkkarissa siitä, että kuinka justiin näitä huostaanottoja ei enää uskalleta tehdä sillä lailla, koska nyt on kaikki nää Elämän Siipirikot ja mitä kaikkia näitä yhdistyksiä, et ne on niinkö sitä vastaan, et ei sais tehdä näitä pakkohuostaanottoja. Niin sillä lailla vähän niinkö ajateltu sitä, sitä, niiku välillä käy se mielessä sillä lailla, et se ois niin kamalaa, kamalaa, että jos tällästä tapahtus meillekin. (äiti b, 5; 14-20)

3.2 Arki

3.2.1 On rakennettu perhe ja eletään niinkuin oikea perhekin.

Sijaisperheen arki on täynnä perhe-elämään liittyviä arjen toimia. Arki alkaa herätyksellä ja aamutoimilla aamupaloiheen, kunnes on aika lähteä kouluun, päivähoitoon tai töihin. Pienten tai juuri sijoitettujen sijaiskotilasten kanssa puuhataan ja leikitään kotona, nautitaan lounas ja välipalat, ulkoillaan ja levätään päiväunilla. Iltapäivällä perheenjäsenet palailevat koulusta, päivähoidosta ja töistä, minkä jälkeen ruokaillaan ja otetaan osaa harrastuksiin ja muihin sosiaalisiin toimintoihin. Illalla ovat vuorossa iltatoimet iltapaloiheen ja nukkumaanmenoritualeihin. Päivä koostuu näin ollen tutuiksi muodostuneista rutiineista, joista kahden lapsen sijaisäiti toteaa näin: "... se on ollu (...) tytöille semmosta tärkeätä, kun on se rytmi (...) ne on niin pieniä, et ne tarvii sen, niille se on tärkeätä." (äiti a, 21; 7-13). Samoin toinen äiti toteaa lasten saapumisen jälkeisen elämänrytmin muutoksen lasten ehdoilla tapahtuvaksi:

Mut sitten pitää tietysti tämmöstä muuttaa, että saunotaan aikasemmin kun ennen. Että lapset kerkee sitten nukkumaan, ettei mee ylikerroksilla ja ruoka on (...) kaks kertaa päivässä lämmin ruoka, mitä ei aikasemmin ollu, et oli vaan kerran päivässä. (äiti d, 14; 1-4)

Sijaisvanhemmat huolehtivat sijaiskotilastensa hoidosta ja huolenpidosta. Arkeen kuuluu perushoitoa, kuten vaipanvaihtoa, mutta myös kodin taloustöitä, kuten ruuanlaittoa, pyykinpesua ja siivousta. Yksi äiti kertoi, että aamupalan yhteydessä "katotaan, että syövät sen, minkä, mikä nyt kuuluu syödä" (äiti c, 9; 33), ja toisaalla, että kouluun lähdetessä "katotaan puhdasta vaatetta päälle" (äiti c, 10; 5-6). Arjen rutiinien lomassa vanhemmat ottavat myös kantaa sijaiskotilastensa erilaisiin ajankohtaisiin asioihin, kuten koulussa tai päivähoidossa ilmenneisiin ongelmiin tai lasten keskinäisiin kahinoihin. Vanhempien osana on samoin murehtiminen - terveydentilaa koskevat yllättävät muutokset pysäyttävät arjessa.

No emmä tierä, onko se [isän arkipäivä] nyt sen kummempi kun muilla, tavallisenkaan isän, mutta sitä se on, sitä lasten kasvatusta, vaipan vaihtoo, puuron syöttämistä, semmosta. Kylse niinkö, kylne niinkö aina ajatuksissa ja sillai, että semmosta ajatustyötä tekee noitten lasten kanssa, et tota. Ja semmosta, kun ne on kipeitä, niin semmosta murehtimista. Emmä tiedä onko siinä mitään erikoista, että se on semmosta jokapäiväistä puuhaamista näitten kanssa. Että mä nyt oon palio

enempi tuolla työhommissa kun Kaarina on meistä kotona, että Kaarinahan niistä isomman vastuun kantaa palio kuin minä, että. Sitten niitten jokapäiväisestä hyvinvoinnista. Kyllä mä yritän tässä olla niin palio kun kerkiän, apuna. (isä a, 6; 4-12)

Motivaatio arkitoimien tekemiseen pyritään saavuttamaan sisäisesti siten, että nähdään asioiden myönteinen vaikutus itselle, ja samalla pyritään pois ulkokohtaisuudesta. Tämän sijaisvanhemmat haluavat opettaa myös sijaiskotilapsilleen.

Tietysti sitä nyt aina, kun tulee vaikka vieraita, tai jotain, ajattelee, että minkäs näköstä täällä meillä on. Mutta tietysti siinä on sellainen motiivi nyt kun siivoilee ja muuta, että samalla niinkö opettaa lapsiaki siinä. Et mä aina alussa sanoin, ku mä en oo mikään niin siivousintoilija koskaan ollu, että lapsillekin, että siivotaan, että mejän olis mukavempi olla. Ja lapsetkin oppi sen aika pian, että siivotaan sen takia, että meillä on täällä mukavampi olla, että me tehään sitä ittellemme, eikä kellekkään toiselle. (äiti d, 13; 15-21)

Arkitoimiin liittyvät huolenpidon lisäksi myös perheen yhteiset tavat ja tottumukset. Ainakin yhdessä perheessä on otettu tavaksi nauttia päivällinen yhdessä, jolloin ateria on perheen yhteinen hetki ennen harrastuksia ja muita iltamenoja. Ruokailun ohessa keskustellaan kuulumisista ja sovitaan käytännön asioista.

...iltaruoka yritetään syyä kuitenkin yhtäaika, että, mikäli mahdollista, et se ois semmonen hetki, että istuttas ja kysyttäs vähä päivän kuulumisia ja keskusteltas vähä mejän kyytejä ja mitä nyt tämmösiä, ihan näitä arkijuttuja. (äiti c, 10; 28-31)

Vanhempien yhteistä vapaa-aikaa on vaihtelevasti. Ensimmäisen lapsen tuloa seuraava vuosi oli monelle kovaa aikaa: odotettu lapsi oli huomion keskipiste. Lisäksi perheen uuteen muodostumiseen menee aikaa, jolloin sekä sijaisisä että -äiti hakevat uutta paikkaa uudessa tilanteessa ja perheasetelmassa. Lasten saavuttua ainakin kaksi äitiä on hoitanut sijaiskotilapsiaan niin intensiivisesti, että puoliset ovat tunteneet jääneensä hieman syrjään. Kaksi isää ilmaisi tunteneensa mustasukkaisuutta ja kaivanneensa enemmän aikaa parisuhteelleen. Vanhempien yhteinen vapaa-aika nähtiin tärkeäksi parisuhteen hoitamisen kannalta ja käytännössä parisuhteen eteen oltiin valmiita tekemään töitä. Vanhemmat osallistuivat muun muassa parisuhdekursseille, sijaisvanhemmille suunnatuille viikonlopuille sekä yrittivät muutoin etsiä yhteistä aikaa rentoutumisen merkeissä. Yksi isä ulottaa onnellisen parisuhteen merkityksen perheen ulkopuolelle saakka: *"Mä niinkö nautin työstä silloin, kun mullon kotoasiat kunnos."* (isä d, 12; 14) Suurin osa

mainitsi yhteisen ajan tärkeäksi, jotta on mahdollisuus keskustella ajankohtaisista perheeseen liittyvistä ongelmista. Puoliso nähdään myös tärkeänä kumppanina, jonka kanssa on mukava hullutella ja vaikka vain istua iltaa viinilasillisen ääressä.

Et se on meillä oikeen semmonen, niinkö se on must-asia se parisuhteen hoitaminen. Koska siitähän se sitten riippuu, miten ne lapset voi siellä kotona, että. Lasten henkinen koti on mun mielestä se vanhempien liittosuhte. Et se on niinkö paljo tärkeempi kun sitten ne kaikki muut asiat, että niinkö että minkähänlainen koti, ja fyysisesti minkälainen koti on, ja. Et lapset voi paremmin, jos vanhemmat voi hyvin, kaiken kaikkiaan. Että yhteistä aikaa me yritetään sit järjestää mahdollisimman paljon, että. Me tietään, että lapsilla on hyvin kotona asiat järjestyksessä niin me paljon just mennään sitten sieneen ja marjaan ja sillee niin. Että saahaan puhua asioita. Käyään hulluttelemassa. Me ollaan ihan aina, siitä lähtien kun naimisiin mentiin, ja ennenkin jo nii, hääpäivänä nyt ainaki ja sitten paljo muullonki niin käyty hulluttelemassa kahestaan ja. Sitten on käyty jokusen kerran näissä parisuhdekursseilla ja semmosissa, missä sai pohtia ihan niinkö kahestaan näitä asiota, eikä missään ryhmässä. (äiti c, 11-12; 28-7)

Itselle pyhitetty aika nähdään tärkeäksi jaksamisen kannalta. Lyhytkin aika, vaikka vain 10 minuuttia riittää, kunhan se on aikaa, jolloin voi olla yksin omien ajatustensa kanssa. Yksi isä (isä d, 11-12; 27-1) tunsi, että riittää, "että saa kotona olla ihan yksin, kuunnella musiikkia ja olla ihan hiljaa (...) saa olla oma herransa vähä aikaa." Tärkeää on myös, että saa toteuttaa itseään alueella, jonka tuntee itselleen tärkeäksi. Suositteja harrastuksia vanhempien keskuudessa olivat urheilu, kuten lenkkeily, sähly, uinti, hevoturheilu, metsästys ja retkeily. Toisaalta käsillä tekeminen, kuten erilaiset käsityöt, puutarhanhoito ja nikkaroiminen olivat vanhempien mielestä antoisia harrastuksia. Kaksi isää näki riittäväksi, että elämässä on vaihtelua kotielämän ja työn välillä, jolloin työ on vapaa-aikaa perhe-elämästä ja päinvastoin.

Joo, kyllä, en mä tätä niinkö taakaksi koe, että mummielestä se on vapaa-aikaa, kun mä lähen tästä tänne töihin, niin se on silloin perheestä vapaata, ei mun tartte lähtee mihkään reissuun päästäkseni irti tästä, että mä meen tänne muualle, niin se on silloin vapaa-aikaa perheestä mummielestä. (isä a, 6; 30-33)

Vanhempien sijaiskotilasten sijaisvanhemmilla osa vapaa-ajasta meni lasten harrastuksiin osallistumiseen: kuljetuksiin, harjoitteluun sekä seuraamiseen. Osa vanhemmista otti mielellään lapset mukaan omiin harrastuksiinsa ja puuhasteluihin, kuten puutarhanhoitoon ja nikkarointiin, jolloin lapset oppivat samalla uusia taitoja ja saavat uusia elämyksiä. Eräs isä kertookin: "Mielelläni aina niitä, kun vaan johonkin lähären, jotton maharollisuus ottaa mukaan, niin kyllä mä aina niitä sit otan vuorollaan mukaan." (isä

a, 7; 9-11) Toisaalta ainakin kahdessa perheessä oli huomattu tärkeäksi, että vanhempi - lapsisuhteessa on myös yhteisiä harrastuksia, jolloin lapsi saa jakamatonta huomiota, kuten äidillä, joka harrastaa tyttärensä kanssa ulkomaanmatkailua, tai isällä, joka käy säännöllisesti poikansa kanssa sukeltamassa. Koko perheen yhteiset harrastukset olivat tärkeitä tapojen ja tottumusten ohella myös perheen yhteishengen luomisessa. Mökkeily ja veneily, luonnossa retkeily ja erilaiset matkat ovat tuoneet yhteenkuuluvuuden tunnetta. Yhdessä oleminen ja yhteisen ajan viettäminen koettiin tärkeäksi sen ohella, että lapsen asioista välitetään ja niistä ollaan kiinnostuneita:

Et kyllä me nyt ollaan oikeen sit tehostetusti kiinnitetty, tai huomioitu, just tähän yhdessäolemiseen, että lapset ymmärtäs, et se on tärkeätä, ja kuulostellaan vähä, että missä on oltu ja miten on päivä menny. (äiti c, 11; 9-11)

Useat vanhemmat mainitsevat kesän tärkeäksi voimienkeruuajaksi. Tähän vuodenaikaan sijoittuu paras mökkeily- ja veneilykausi, mutta myös yleinen lomakausi, jolloin on aikaa perheelle ja itselle. Vuoden kiertokulussa erilaiset juhlapyhät ja merkkipäivät ovat erityisen huomioitavia. Näiden kautta on muodostunut vanhempien omien perinteiden pohjalta perheen omia tapoja ja rituaaleja, mitkä nähdään tärkeiksi ja mukaviksi. Samalla saadaan juhliin uutta sisältöä, kun niitä voi katsoa lapsen näkökulmasta ja palata omiin lapsuuden muistoihinsa.

...no joulut tuntuu erilaisilta tietenkin, ja siihen liittyy nyt jotain sellasta, mitä ei meillä kahen aikuisen ihmisen elämässä liittyny. Et käy joulupukki ja et mennään sinne lapsen tasolle sitten monessakin asiassa.

H: Onko ne tämmöset jouluperinteet ja muut sulle tärkeitä?

Ä: No ne on mulle ehkä aina ollu jollain tapaa tärkeitä. Tämmöstä, joulun ollu vaan semmonen ihan kiva juhla, vaikei oo ollu lapsiakaan, mut tottakai nyt tulee ihan erilaista sisältöä, että tehään yhdessä lasten kanssa piparkakkuja, ja on joku, minkä eteen tekee sitten sitä joulua. Ja haluaa niinkö välittää niitä perinteitä ja mukavia asioita, mitä itekin on kokenu. Ja sillä lailla elää tavallaan ite omaa lapsuuttaan monessa muussaki asiassa sitten. (äiti d, 14; 6-16)

Et sitten nää syntymäpäivät ja nimipäiväjutut, niillä on oikeen, oikeen. Silloin mennään sitten sankarin luo ja viiään, viiään aamupalat sänkyyn ja kuohuviinilasta juuaan sitten limsaa tai jotain skoolataan ja se on meillä oikein semmonen, ne oottaa sitä. Ihan alusta lähtien on ollu, se on sitten niinkö muotoutunu sitten, kauheen pettyneitä olisivat varmaan jos ei sitä olisi. Ja suklaata kuuluu tietenki siihen, mielellään ruususuklaa. Et se on semmonen oikeen minusta niinkö mahtava meitä yhistävä asia. (äiti c, 13; 3-9)

Sijaisvanhemmat toivovat voivansa opettaa lapsilleen hyviä tapoja ja niiden kunnioittamista. Sijaisvanhemmat haluavat myös viestittää tärkeiksi kokemiaan arvoja sijaiskotilapsilleen. Yksi tällainen arvo on toisten ihmisten huomioiminen ja kunnioittaminen. Kaikissa haastatelluissa perheissä oltiin paljon yhteydessä isovanhempiin, minkä yksi äiti mainitsikin kuuluvan niihin tapoihin, joita haluaa lapsilleen opettaa. Useat vanhemmat mainitsivat tulevaisuuden toiveekseen, että sijaiskotilapset voisivat aikuisiksi kasvettuaankin pitää heitä isänä ja äitinä ja arvostaa heitä tuolloinkin perheensä jäseninä.

...kun tytöt tulee viistoistavuotiaiks ja ne saa ite päättää, ettei ne sano, että heippa. Että mä saan niihin jotain semmosta, että kuitenkin mä oon kova, mutta kuitenkin semmonen ihminen, että mä näkisin joskus lapsenlapset ja semmosta. Et semmonen tavallaan tiukka perhe (...) Että kun ei pilaisi sitten ite sitä, että ne nostaa sen kytkimen sitten, kun niillä on sananvalta. Koska sen tuntuu, että sen pilaa semmoset ihan normaalitkin perheet tänäpäivänä tosi useesti. Ja nuoret tekee mitä ne haluaa.

H: Että vois pitää aina semmosen yhteyden kuitenkin?

Ä: Et säilyis semmonen vähä niinkö vanhanaikanen perhesuhre, että me oltas niinkö tosi tärkeitä vanhempia heille aina sitten hautahan asti. (äiti a, 28; 11-20)

Muutkin hyvät käytöstavat nähdään arvokkaana asiana, mitä halutaan vaalia myös perhe-elämän ulkopuolella. Yhdessä perheessä on otettu tavaksi käydä tärkeinä merkkipäivinä ulkona syömässä, jolloin voidaan muun muassa opetella ravintolakäyttäytymistä.

...sit ku on juhlat niin sit pukeudutaan niihin ja osotetaan, että arvostetaan kaikkia juhlia (...) käyttäytytään fiksusti ja, et sillee, niihin mä yritän kiinnittää huomiota. (äiti c, 13; 27-30)

3.2.2 Ei se ihan normaali perhe-elämää ainakaan aluks oo.

Sijoitetuilla lapsilla on kahdet vanhemmat: biologiset vanhemmat eli syntymävanhemmat sekä sijaisvanhemmat. Asiasta keskustellaan sijaisvanhemmaksi ryhtymisen neuvontavaiheessa ja tavoiteltavaa on, että sijaiskotilapset olisivat yhteydessä biologisiin vanhempiinsa ja tapaisivat näitä säännöllisesti. Kaikki haastatellut sijaisvanhemmat olivat tietoisia jaetusta vanhemmuudesta, mutta käytännössä suhtautuminen vaihteli biologisten vanhempien tapaamattomuudesta hyvinkin läheiseen yhteistyöhön. Se, että

lapset tapaavat biologisia vanhempiaan ja oppivat tuntemaan myös heitä, on lapsen edun mukaista ja edesauttaa realistisen kuvan muodostumista.

...mä oon niinkö ymmärtäny sen vasta tän sijaisvanhemmuuden aikana, miten tärkeätä se tosiaan on, että ne lapset tapaa sitä, niitä biologisia vanhempiaan, et se on lasten kannalta hirveen tärkeä asia. Mää melkein jossain vaiheessa kuvittelin, että sehän on vaan hyvä, että jos ne vanhemmat ei tapaa, niin sithän mä saan pitää ne lapset ihan itelläni, et mun ei tarvi niinkö jakaa niitä kenenkään kanssa. Mutta nyt mä oon joutunu korjaamaan sen käsityksen siitä asiasta.

H: Mikä siihen vaikutti, et..

Ä: No tieto, se, että miten se on kuitenkin niille tärkeätä, että ne tapaa niitä ja näkee, minkälaisia ihmisiä ne on, ja sitten, siinä on monta monessa, mutta seki, että jos ne on jotain sellasii ihmisiä, mitä ei nää, nii sitten murrosiässäki kuvittellee, että ne on jotain ihan mahottoman, ylettömän hienoo, ja et ne ois ollu jotenki paljo parempia ku sinä, ja. Ja sitten se, että lapsilla on realistinen käsitys siitä, et minkälaiset ne vanhemmat on, koska ei lapsetkaan sokeita oo, et kyllähän ne itekin näkee. Mutta se, että ne kuitenkin sitten, lapsetkin välittää niistä, ja pystyy iteki niinkö välittämään lapsille, että kyllä ne vanhemmat susta välittää, vaikka ne ei susta jaksa huolehtia. (äiti d, 20; 14-30)

Aluksi tapaamiset järjestetään Pelastakaa Lapset ry:n tiloissa heidän toimiessaan kutsun välittäjänä. Myöhemmin tapaamiset voidaan haluttaessa järjestää omaehtoisesti sijaiskodissa. Yhteistyö biologisten vanhempien kanssa tai pikemminkin sen puute ei aina ollut lähtöisin sijaisvanhempien pelosta tavata biologisia vanhempia. Johtuen huostaanoton vastustuksesta biologiset vanhemmat kokivat sijaisvanhemmuuden suhteen syntymisen uhkana valitustensa läpimenemiselle. Toisaalta sijaisvanhemmat miettivät, uskaltaako alussa kiintyä lapseen, jos valitus meneekin läpi, eivätkä lapset saakaan jäädä sijaiskotiin. Kolmen perheen sijaiskotilapsia oli sijoitettu vanhempien uhkaavasta käytöksestä johtuen salaisesti, toisin sanoen biologiset vanhemmat eivät tienneet lastensa olinpaikkoja. Yhden perheen sijaiskotiin oli isä yrittänyt jäljittää muun muassa vaihtamalla sukunimen helposti jäljitettäväksi, erikoiseksi. Isä oli myös ottanut huoltajan oikeudella lapsen omalle passilleen, jolloin lapsen ottaminen mukaan ulkomaille vaikeutui. Lisäksi sosiaalityöntekijöitä oli uhkailtu, ja uhkauksiin oli sisältynyt myös sijaisvanhemmat. Lapsen sijaisvanhemmat olivat pahoillaan työnsä sabotoimisesta ja moni koki tilanteen jopa uhkaavana.

Yhdessä perheessä yhteistyö sujui niin hyvin, että sekä sijaisvanhemmat että biologiset vanhemmat tapailivat säännöllisesti ja sijaiskotilapsi vieraili biologisten vanhempiensa luona niinkään säännöllisesti. Kahdet vanhemmat tuovat mukanaan kuitenkin kahdet

säännöt ja tavat, joihin sijaisvanhemmat törmäävät arjessa, mutta varsinkin vierailujen yhteydessä. Kahden sijaisperheen vanhemmat eivät ole juurikaan tekemisissä biologisten vanhempien kanssa. Nämä vanhemmat olivat alun alkaen lähteneet hakemaan ennen kaikkea adoptiovanhemmuutta, eivätkä olleet innoissaan biologisten vanhempien tapaamisista.

Kahdessa perheen sijaiskotilapsissa on biologisten vanhempien tapaamisen yhteydessä esiintynyt oirehtimista, mitkä sijaisvanhemmat liittivät vaikeisiin menneisyyden tapahtumiin. Toisen perheen lapsi oirehti tuhrimalla aina ennen tiedettyä tapaamista, mitä ei esiintynyt, jos lapselle ei kerrottu etukäteen tapaamisesta. Yhden perheen lapsien huostaanottotilanne oli ollut ilmeisen raju, ja vanhempi sisaruksista pelkäsi yläkertaan menemistä, sillä biologisen äidin kertoman mukaan huostaanottotilanne oli tapahtunut juuri yläkerrassa. Samoin yksi äiti kertoi sijaiskotilapsensa voimakkaasta takertumisesta ja hylkäämispelosta - lapsi ei päästänyt äitiä silmistään edes hetkeksi. Tapaamisten yhteydessä lapsi kärsi univaikeuksista.

Justiin se, että jos mä lähen töihin, niin Elli on hirveen semmonen kiintyny muhun ja haluaa, haluaa niinkö tota, se tulee se itku sitten että ku se ei päästäs lähtemään. Siitäki on kamppailtu koko vuosi tässä. Jos mä oon käyny pyhäpäivän tekemäs tai joskus on ollu pakko mennä, niin niin tota karkaaminen tuntuu ihan hullulta ajatukselta, ja sitten kun siinä on saanu ihan varata joskus että siitä on puhunu jo aamulla ja sitten, kun on lähteny, niin sitten on oikein keskusteltu se asia seleväksi, että se on jääny vilikuttaan, muuten se on jääny huutamaan, ettei se sitten onnistus, niinkö äkkiä tekee, että nyt mä lähen, siitä tulee ihan niinkö semmonen hysteerinen tunne, et nyt se jättää mut. Vaikka se niinkö tajuaa, mutta ku ei se kuitenkaan tajua. Se on niinkö semmonen, että kyllä niihin niinkö tosi pienestä jää ne semmoset omat ajatukset. Ainakin tuntuu siltä, että useita asioita. Ja eka tapaamisen jällekeen sillä palas se menneisyys mieleen voimakkaasti, että se tuli niinkö päiväunissa keväällä. Ja sitten siinä meni varmaan vajaa kuukausi, kun se päiväunilla, heräs kyllä, et ehkä se oli, ei siinä ehkä muuten, muuta kun se tilanne... (äiti a, 5-6; 29-10)

Sijaisvanhempana oloon kuuluu lapsen kokonaisvaltaisen kasvun tukeminen. Monia vanhempia mietityttää lapsen varhaiset kokemukset ja niiden vaikutukset lapsen tulevaan elämään. Sijaisvanhemmalla on edessään haaste: ymmärtää nämä taustoista johtuvat erilaiset tarpeet ja myös vastata niihin. Yksi äiti kertoi olevansa onnellinen, kun hänelle kotiin jäämisen kautta avautui mahdollisuus alkaa "*kitkeen niitä asioita pikku hiljaa pois*" (äiti a, 15; 19). Sijaisvanhemmat, joiden lapset olivat tulleet perheeseen yli vuoden

ikäisinä, pohtivat lapsen kasvun tukemista myös itsetunnon ja -tuntemuksen kannalta. Lapsi kantaa mukanaan osaa jo eletystä elämästään, ja näiden asioiden käsittelyyn haluttiin antaa tukea lapselle.

...jos osais lapsille opettaa sen, että ne osais nimetä ne pahat olonsa ja hyvät olonsa ja opittais puhumaan niistä. Et siihen mä oon sitten yrittäny koko ajan, että sanoo, että sulla on nyt selvästi paha olo ja silloin se pitää purkaa pihalle, ja sitten jutellaan sen jälkeen. (äiti d, 4; 26-29)

Lasten ja näiden vanhempien taustoja tutkiskellessaan sijaisvanhemmat ovat törmänneet vaikeisiin asioihin. Kaikkia asioita ei sijaisvanhempienkaan ole ollut helppo ymmärtää, esimerkiksi biologisen äidin tai isän kuoleman kertominen lapselle on tuntunut vaikealta. Myös biologisten vanhempien kanssa sovittujen tapaamisten laiminlyöminen ja siitä seuranneet lapsen pettymykset ovat olleet kurjia tilanteita.

Toisaalta lapsien sopeutumiskyky oli yllättänyt monet vanhemmat. Ainakin kaksi vanhempaa kertoi lastensa sopeutuneen mainiosti ja yhden lapsen vanhemmat eivät kokeneet lapsensa tarvitsevan erityistä tukea kasvatuksessaan, sillä lapsi oli tullut heille puolivuotiaana. Yhden lapsen äiti kertoi yllättyneensä odotuksiensa ja todellisuuden kohtaamisesta:

... mä jotenki kuvittelin, että kun lapset on, on tota ollu niinsanotusti vähä oman onnensa nojassa välillä, ja niistä ei oo jaksettu pitää huolta, mä jostain kumman syystä kuvittelin, että ne on jotenkin ujoja ja arkoja. Mut kaikkee muutahan se sitten oli. Et varsinkin isompi, niin sitten oli aikamoinen rajaton rasavilli sillä lailla, että heti alko niinkö rajojen asettelu. Ja mää mietinkin oikein, että mistä ihmeestä mä luulin sellasen, ehkä mä kuvittelin, että ne on jotenkin pelokkaita. Et jos ne on kohdannu sitten vanhempien väkivaltaa, niinkö vanhempien keskinäistä väkivaltaa ovat kohdanneet, ja joutunu sellasessa tilanteessa olemaan niinkö seuraajina. Vaikka ilmeisesti lapset on ehkä ollu nukkumassakin, mutta onhan niitten täytyny väkisinkin kuulla sitten niitä tilanteita ja sitten toisaalta lasten -puheestakin vähän kävi ilmi, että ne on niinkö nähnykin sitä. Mä jotenkin kuvittelin, että ne on sitten arkoja, sellasia pelokkaita siitä suhteesta. Mutta ei, niitten on varmaan täytyny sitten selvitä siitä arkipäivästä. Niille on tullu semmonen, että minä ite ja kyllä tämä tästä. (äiti d, 3-4; 25-5)

Sijaisvanhemmat saattavat törmätä myös kehitysongelmiin ja -viivästymiin, niinkuin kuka tahansa vanhempi. Erityiseksi tilanteen tekee se, että monet oireet saattavat herättää ihmetystä siksi, että lapsen menneisyyden tapahtumissa saattaa olla tilanteeseen

vaikuttavia asioita. Yksi lapsi kävi puheterapeutilla säännöllisesti viivästyneen puheen kehityksen vuoksi. Toisella lapsella oli kouluun mennessä ilmennyt vaikeuksia koulu-kypsyudessa, mikä oli ratkaistu siten, että lapsi oli käynyt ensimmäisen vuosiluokan toiseen kertaan ja lukusuunnitelmasta oli jätetty vapaaehtoiset, riskialttiit kouluaineet, kuten ylimääräinen kieli, pois. Yksi sijaisäiti oli huomannut sijaiskotilapsessaan tämän ikäiselle poikkeavaa käytöstä.

...Kaisankin kohalla oli jotain sellasta käytöstä, mikä mun mielestä ei, tavallaan niinkö poikkes yleensä sen ikäsen lapsen käytöksestä, että, mikä tietysti johtuu siitä ehkäkin, kun elämä on ollu sellasta, kun on ollu ennen sitä, ja ei oo ollu rajoja eikä oo ollu oikeen sellasta ihmistä, mihin kiinnittyä, että tää äiti on jollain tavalla hyljeksiny häntä. Niin mä jossain vaiheessa mietin, että miten hän kiinnit-tyy niinkö minuun sitten ja kun tuntu, että hän etti sellasta varaäitiä ittelleen jois-takin henkilöistä ja meni ihan ventovieraitten juttusille ja syliin ja sillä lailla. (äiti d, 16; 11-18)

Terveysteen liittyvät ongelmat ovat niinikään jokaisen vanhemman pelkona. Toki jokaisella vanhemmalla on huoli lapsensa terveydestä, mutta sijaisvanhemmilla kummittelevat pelot lapsen taustoista - tai tässäkin kohtaa pelko jostain epämääräisestä ja tuntemattomasta. Sijaisvanhemmat törmäävät lapsen perimään ja taustoihin, joista kenties pelätään tulevan yllättäviä asioita esille. Yksi sijaisvanhempipariskunta kertoi pelästyneensä lapsensa yhtäkkisiä allergisia reaktioita, jolloin he yhdistivät oireet mahdollisesti tuntemattomiin sairaustaukoihin ja pelkäsivät tuntemattomassa pahinta. Erikoislääkärin ja ravitsemusterapeutin konsultaatiolla tilanne on kuitenkin selkiytynyt.

Vaikka moni sijaisvanhemmista sanookin olevansa vain tavallinen vanhempi, myöntää usea ajatelleensa joskus ympäristön suhtautumista vanhemmuuteensa ja hyväksymistä kasvatustekniikkoilleen. Tietyllä tavalla vanhemmat kokivat olevansa ulkopuolisille vastuussa tekemisistään ja seuranneensa sen vuoksi tarkemmin sijaiskotilapsensa tekemisiä kodin ulkopuolella, sillä usealla vanhemmalla oli jossain vaiheessa ollut tunne julkisesta tarkkailusta. Moni sijaisvanhempi miettii onnistumistaan tehtävässään, vaikka sijaisvanhemmat on valittu ja hyväksytty tehtävänsä melko tiukan seulan läpi.

Myös lapsen erilaisuus ymmärrettiin ympäristön näkökulmasta. Vaikka kaikki sijaisvanhemmat kokivat sijaiskotilastensa olevan normaaleja perheenjäseniä, tunsivat he silti ympäristön kiinnostuksen ja joskus myös asioiden suurentelun mustamaalauksella.

Muutama äiti mainitsikin huolensa lastensa leimaamisesta tulevaisuudessa ja koulutove-
reiden mahdollisesta kiusaavasta suhtautumisesta erilaiseen perheeseen kuulumisesta.

Yhteistyö sijoittajatahojen eli Pelastakaa Lapset ry:n sekä sijoittavan kunnan kanssa
sujui vaihtelevasti. Sijoittajakunnan sosiaalityöntekijät jäivät kaukaisemmiksi, ja usea
vanhempi kertoi kokeneensa kurjaksi, että sosiaalityöntekijät vaihtuivat kunnissa, jolloin
yhteistyö ei toiminut toivotusti eikä kunnasta juurikaan saanut tukea työlleen. Sitävas-
toin *"Pelastakaa Lapset ry:hynki on tosi helppo soittaa, jos on jotain mieles"* (äiti b, 7;
2-3) eli heillä tuntui olevan rauhoittava vaikutus vanhempiin. Lisäksi sijaisvanhemmat
saavat hoitopalkkion hoitamistaan lapsista, minkä lisäksi lasten kulut korvataan. Tällä
ollaan haluttu varmistaa lapsen aineellinen hyvinvointi. Yksi isä mainitsi korvausten
maksamisessa olleen vaikeuksia: jo sovittuja kuluja ei maksettukaan yhtä kattavasti kuin
mitä oltiin sovittu. Vaikka *"kukaanhan ei tätä rahan takia tee"* (äiti d, 17; 24-25), olisi
sovitusta sopimuksista pidettävä kiinni.

3.2.3 Kun nyt jaksaisin ja pystyisin ottaan vastaan, tuli mitä tuli

Erilaisten vanhemmuuteen liittyvien ongelmien kohdatessa tärkeimmäksi tueksi kaikki
haastateltavat mainitsivat puolisonsa. Sijaisperhe nähtiin tietynlaiseksi yritykseksi, jossa
toimitaan sijaiskotilapsen parhaaksi. Parisuhteen hoito on täten myös oman itsensä
hoitoa, leppoisa yhdessäolo ja huumori vanhempien yhteisenä vapaa-aikana nähdään
tärkeäksi voimavaraksi.

Myös koti on tärkeä voimavara, on tärkeää, että *"kotiasiat on kunnos"*. Samoin lapsista
saadaan voimia arkeen ja elämään. Sijaisvanhemmat odottivat mielenkiinnolla lapsen
kasvua ja kehitystä, uteliaana odotettiin, millainen lapsesta kasvaa. Ennen kaikkea oma
hyvinvointi ja omat vaikutusmahdollisuudet siihen on huomioitu. Oma vapaa-aika
harrastuksineen koetaan niinkään tärkeäksi voimavaraksi. Erilaisissa vanhemmuuteen
liittyvissä ongelmatilanteissa oman aktiivisuuden merkitys tiedostetaan, kaksi äitiä kertoi
hakeneensa kirjallisuudesta tukea vanhemmuuteensa ja sijaisvanhemmuuden erityis-
kysymyksiin. Lisäksi koulutuksessa moni vanhempi näki mahdollisuuksia kehittää

sijaisvanhemmuuttaan ja käsitellä spesifejä kysymyksiä. Koulutukseen ja tietoon koki tarvetta suurin osa haastatelluista.

Puolison lisäksi muut läheiset ihmiset, kuten sukulaiset ja ystävät, ovat tärkeitä tuen lähteitä. Sijaisvanhempia sitoo vaitiolovelvollisuus, minkä suhteen kaikki haastatellut vanhemmat olivat äärimmäisen tarkkoja. Kaikkia sijaiskotilapsia koskevia huolia ja murheita ei voi jakaa näin ollen yhtä avoimesti kuin ehkä puhtaasti itseään koskevia, ainoastaan "luottohenkilöille" avaudutaan. Yksi äiti (äiti a, 20; 3) sanoi, että "*enemmänkin sais olla*" tukea.

Sijaisvanhemmuuteen liittyy luonteenomaista problematiikkaa, jossa sijoittajakunnan sosiaalityöntekijät ja Pelastakaa Lapset ry:n lisäksi voivat olla auttamassa myös muut sijaisvanhemmat ja sijaisvanhempien järjestöt. Pelastakaa Lapset ry: n tuki nähdään vahvana, vanhemmat kokivat, että heihin luotetaan. Lisäksi muut yhteiskunnan palvelut ovat käytössä myös sijaisvanhemmuuteen liittyvissä ongelmissa. Vanhemmat ovat käyttäneet terveydenhuollon, puheterapeutin, psykologin ja perheneuvolan palveluja, mutta melko vähän. Yksi perheneuvolan palveluja käyttänyt äiti katsoi saaneensa tarvittavaa ja hyödyllistä tukea ongelmilleen.

Lapsi kohtaa ympäristössään muitakin kasvattajia, joiden kanssa sijaisvanhemmat ovat yhteistyössä. Lapsen taustoista kerrotaan muille tarpeellinen, vaikka joskus hyvin epäroivästi luotetaan siihen, että vaitiolovelvollisuus pätee täälläkin. Tällaisia tahoja ovat luokanopettaja ja päiväkodin työntekijät sekä tarvittaessa erityisopettaja.

Parhaimmillaan sijoitetun lapsesta huolehtii sijaisvanhemmat riittävän tukiverkoston kanssa. Mikä on riittävä - se riippuu täysin sijaisvanhempien tuen tarpeesta ja toiveista. Yhden sijaiskotilapsen sijaisisä kertoi tiimistä, johon kuuluu sijaisvanhempien ja biologisten vanhempien lisäksi kaksi sosiaalityöntekijää ja Pelastakaa Lapset ry:n työntekijä. Sijaisisän arvion mukaan tiimityöskentely on ollut toimivaa.

3.3 Vanhempien näkemyksiä sijaisvanhemmuudesta

3.3.1 Vähintäänkin yhtä hyvää vanhemmuutta

Sijaisvanhemmat ovat ottaneet tärkeän tehtävän vastaan: olla vanhempana biologisilta vanhemmiltaan huostaanotetulle lapselle. Usea sijaisvanhemmista kertoi miettineensä tilannetta biologisten vanhempien kannalta ja tunteneensa empatiaa näitä kohtaan, mutta ymmärtäneensä huostaanoton välttämättömyyden. Toisaalta sijaisvanhemmat näkevät tekevänsä yhteiskunnallista työtä, sillä sen edustajat ovat panneet huostaanoton täytännöön ja sijoittaneet kotia tarvitsevat lapset heille. Näin kaksi tarvetta on kohdannut toisensa: tarve olla vanhempana ja antaa koti lapselle sekä kodin ja vanhempien tarve.

...et meijät nyt on määrätty tähän tehtävään ja sillä siisti. Että ei me olla sen kummempia kuin nekään [biologisen vanhemmat], mutta meillä nyt on vaan voimavaroja sitten niinkö enemmän siihen käyttöön. Jossain me ollaan varmaan huonompia kun ne taas sitten. (äiti c, 8; 26-29)

Vanhemmat kokevat, että heidät hyväksytään ympäristössään tavallisina vanhempina. Yksi isä kertoi kokeneensa, että hänet *"hyväksytään tänne muiden isien joukkoon"* (isä a, 12; 5-6). Toisen isän tunnelmat olivat samansuuntaiset, kun kaverit ovat nähneet hänet harrastuksensa parissa sijaiskotilapsensa seurassa. Moni sijaisvanhempi koki olevansa julkisesti vanhempi myös siinä mielessä, että sijaisvanhemmat tulkitsivat tehtävänsä osaksi hyvinvointiyhteiskunnan toimintoja. Yhteiskunnan asettama tehtävä nähtiin usealla tavalla. Tehtävän julkisuus tiedostettiin, ja se aiheutti jonkin verran suoriutumispaineita. Suurin osa kertoikin kysyttäessä, miten elämä on muuttunut sijaiskotilasten saavuttua, että vastuuta on tullut huomasti lisää. Vastuulla yksi äiti (äiti c, 23; 8-9) tarkensi: *"...pikkusen on niinkö skarpimpi ehkä sitten lapsen kanssa, että ei sille sattus mitään, kun sitten omien kanssa olis ollu."* Toinen äiti selvensi tahoja, joille koki olevansa vastuussa:

Nyt on kaks pientä ihmistä, mistä kantaa vastuuta, ja se vaikka sitä vastuuta kannat ittelles ja lapsille, mutta myös sitten sosiaalityöntekijälle ja vielä vähän sinne biologiseen sukuunkin päin. (äiti d, 13; 11-13)

Julkisuuden mukana seuranneita suoritusaineita koki moni sijaisvanhemmista myös kasvatustönsä kohdalla. Sijaisvanhemman tekemää kasvatustyötä seurataan eri

tavalla kuin perheissä, joissa ei ole ulkopuolelle näkyviä oireita. "Tavallisissa" perheissä vanhempien käyttämät kasvatusmetodit ovat periaatteessa vapaat, kunhan lapsi voi hyvin. Sijoitetun lapsen kohdalla on eri tavoin: kasvatustapoja seuraavat sijoittaja ja usein myös lähiympäristö.

Jos sulla on oma lapsi, biologinen lapsi, niin ei kukaan siihen puutu, jos sä sen hoidat ja kasvatat kunnan vanhempiana, sä saat tehrä sen niin sä haluat. Ei sitä kukaan halua tulla kattomaan, tai ei sitä tartte vierä näytille mihinkään. Tässä se on vähän eri asia, sä kasvatat toisen lasta, joka ei oo sun oma. (isä a, 9; 27-31)

Ympäristö kunnioitti sijaisvanhempien rohkeutta tehtävään ryhtymiseksi ja sijaisvanhemmat olivat tehtävästään ylpeitä. Moni tunsii tehtävänsä omana paikkanaan ja elämän-tehtävänä. Kahden sijoitetun lapsen äiti kertoi:

Kyllä se nyt vähintään yhtä hyvää vanhemmuutta ainakin kun niin sanottu normaali vanhemmuus, ehkä vähän niinkö ylpeyttäkin siitä että saa hoitaa toisten lapsia, jollakin lailla. Mutta ei silleen väärällä lailla ylpee. Sillee niinkö normaalisti ylpee. (äiti c, 23; 23-26)

Suurin osa sijaisvanhemmista koki olevansa jonkinlaisia erityisvanhempia. Sijaisvanhemmuuden katsottiin eroavan normaalista vanhemmuudesta paitsi tehtävän julkisuuden ja suuren vastuun myös lapsen taustan huomioimisen puolesta.

"...se on nyt mun tehtävä niinkö olla kotona sitten että saa sitä turvaa ja paikatua, jos siellä on semmosia aukkoja." (äiti c, 7; 19-20)

Lapsen alkuperästä on keskusteltu jo sijaisvanhemmaksi ryhtymisen aikoihin, ja lapsen biologinen syntyperä on hyväksytty jo silloin. Yksi äiti (äiti a, 29; 21-22) sanoikin, että *"..enkä mä erellytä, että se tarttis olla just omaa verta ja lihaa"*. Vanhemmat kyllä tiedostavat, ettei lapsi ollut heidän biologisesti, kuten myös isä (isä d, 15, 31-33) toteaa: *"Tietysti välillä se tulee mieleen, että jaa niin, tää olikin tää, että eihän ne ollukaan meidän oikeita lapsia."* Lapsen biologinen suku tuo vaatimuksen yhteistyö- ja ihmissuhdetaidoista. On toivottavaa, että lapsen biologisen suvun kanssa ollaan tekemisissä, joten lapsen taustasta nousevat ongelmat on osattava käsitellä avoimesti.

H: Onko tää sun mielestä erityisvanhemmuutta?

Ä: Tavallaan. Koska eihän tää oo ihan tavallista kuitenkaan. Tässä ollaan useimpien sukujen kanssa tekemisissä, ja sitten kuitenkin sillä lapsella on mukana kun se tulee, kaksivuotiaallaki on mukana jo aika paljo sitä menneisyydestään ja

sitten kun se ei osaa vielä pukee sanoiks niitä asioita, vaan ne on jossain siellä sisimmässä, ja sit ne pulpahtelee aika ajoin, tietysti alussa enemmän. Mutta kun ne pulpahtelee myöhemminkin esiin, niin pitää olla niin joustava ja ymmärtäväinen ja sitten pitäis olla tietysti tietämystäkin niistä asioista vielä enemmän. (äiti d, 19; 21-28)

Sijaisvanhemmuus oli kuitenkin ennen kaikkea vanhemmuutta, ja suurin osa, huolimatta sijaisvanhemmuuden mukanaan tuomista erityistehtävistä, koki, että arjen toimet eivät suuresti eroa "normaalista" perheestä. Vanhemmat uskoivat näin toimivansa kuten olisivat toimineet omien biologisten lastensa kanssa.

...se on niinkö semmosta tavallista, et meillä ei nyt semmosesta, että jos ois ihan oma syntymälapsi nii siinä ei nyt meillä oo kokemusta. Mutta että mä olettais että aikalailla me samalla lailla niinkö toimittas varmaa niittenki kans, jos niitä olis. (äiti c, 4; 3-6)

Emmä tierä onks siinä eroa onko, ainakaan nyt täs tapaukses, niin sijaisisä taikka isä, emmä oo, emmoo ajatellu sitä. Pyrkiny olemaan hänelle, taikka ollu niin isä. Ja niin kuvittelisin isän olevan. (isä b, 6; 31-33)

Yksi isä (isä b, 16; 19-26) esitti näkökulman, jonka mukaan sijaisvanhemmuus ei saa erota tavallisesta vanhemmuudesta. Heille sijoitettu tyttö tuli perheeseen alle puoli-vuotiaana, ja sijaisisä oli sitä mieltä, että sijaisvanhemmuus muuttuu erityisvanhemmuudeksi silloin, kun lapsi tulee sijaiskotiin vanhempana ja tapoja ja tottumuksia on ehtinyt muotoutua. Itse hän halusi toimia perinteisenä isänä ja omien kokemustensa kautta.

...sijotusisän roolin ja biologisen isän roolin, niin emmää näe siinä mitään eroo. Sanotahan, että mitä on elämänsä aikana isältänsä oppinu ja isiltä, että niinkö tietää. Hyvin, hyvin tuota tunne- ja kokemisen pohjalta. (isä b, 7; 8-10)

Yksi äiti (äiti b, 6; 15-16) kertoi, ettei miellä itseään sijaisvanhemmaksi, koska yhteydenpito biologisiin vanhempiin puuttuu. Ennen kaikkea sijaisvanhempia ovat hänen mielestään vanhemmat, jotka tekevät "sitä työksensä, heillä on useampi lapsi, ja he ovat tekemisissä biologisten vanhempien kans" (äiti b, 12; 22-24). Yksi isä (isä c, 8-10) sitä vastoin luokittelee ammatillista perhehoitoa antavat sijaisvanhemmat omaksi ryhmäkseen ja pitää muut, mukaanlukien oman perheensä, "joilla tämä ei niinkään ole elinkeino, vaan tapa elää", omana ryhmänään. Toinen isä (isä d, 7; 3-4) näkee sijaisvanhemmuutensa myös "työsopimuksena": "...että täähän on niinkö, tehään työtä tavallaan, tai karrikoidusti työtähän se." Samoin näkökulman esittää saman perheen sijaisäiti: "Mut

joskus mieltii, että sitä on niinkö toisaalta työntekijä sinne kuntaan, vaikka eläikin perhe-elämää näitten lasten kanssa, mutta sulla on tiettyjä velvollisuuksia, ja kai siellä on joitain odotuksiakin meitä, ja onkin, meitä kohtaan." (äiti d, 17; 28-30).

Sijaisperhe voidaan nähdä myös toisilleen vieraiden ihmisten yhteisyrityksenä. Yksi äiti esitti näkemyksensä, että jo kahden aikuisen muodostama perhe voidaan ajatella sijaisperheeksi, sillä ovathan kumpikin vanhemmista omine taustoineen ja kokemuksineen "sijoittautuneet" toistensa luo, joskin vapaaehtoisesti. Jos tällainen perhe toimii, siihen mahtuu sijaiskotilapsiakin, joilla on oma menneisyytensä ja jotka eivät syntymästään saakka ole olleet sijaisvanhempiansa luona.

Sitten mä oon aatellu, että mä ainakin yritän niitten lapsille selittää ja terottaa sitä asiaa, (...) että minkälainen on sijaisperhe? Ja minkälaisia on sijaislapset siinä perheessä? Niin mä oon miettiny, että kun kaks, mies ja nainen menee avioliittoon, niin tavallaanhan sen vois jo käsittää niinkö sijaisperheeks, koska eihän ne oo toistansa niinkö aikasemmin niinkö millään lailla tunteneet esimerkiks välttämättä. Ja sit siinä täytyy ihan muovaamaan toistansa, ihan kaks viarasta lihaa ihan, että ne tulee keskenään toimeen ja ne pystyy niinkö elään seuraavat 45 vuotta yhdessä ja sovussa. Et siinä on jo mun mielestä semmonen, että jos se onnistuu, niin siinä on jo niinkö yks sijaisperhe onnistunu. Ja sitten jos sinne tulee nää lapset, niin sehän on ihan yhtälailla, et he voi niinkö, et sitä vois niinkö vähän verota siihen, että me on onnistuttu avioliitossa, niin me onnistutaan nyt teirän kasvattamisessakin. Että tekin tuutte kuitenkin niinkö vieraasta lähtökohrasta tähän (...) Et siihen vaan tarvitaan sitä semmosta, semmosta jotakin sulauttamista. (äiti a, 28-29; 23-7)

3.3.2 Olla vanhempana lapselle

Yksi isä tulkitsi tavoitteenaan sijaisvanhemmuudelleen olevan ennen kaikkea "hyvän aikuisen" mallin antamisen, mihin hän lukee vastuullisuuden itseään ja ympäristöään kohtaan sekä velvollisuudentunnon ja rehellisyyden. Samalla hän kertoi toiveistaan, että lapsella olisi hyvä ja antoisa elämä ja että lapsi löytäisi paikkansa maailmassa.

...et niistä [sijaiskotilapsista] tulee sellasia asioistaan, maharollisista perheestään huolehtivia, ei sen väliä, käykö ne koulua vai eikö ne käy koulua, niistä vaan tulee sellasia hyviä kansalaisia, ettei niistä tarvi murehtia sitten. (...) Tulis samanlaiseks kun minä oon, niin silloin ollaan tyytyväisiä. Että kun meitä on kotona aina kasvatettu siihen rehellisyyteen, ja pitää tehdä töitä,(...) niinkö kasvattaa noitakin samalla lailla, että menestyisivät maailmassa, ettei joutuisi vaikeuksiin siellä. (isä a, 11 26-34)

Sijaisvanhemman tehtäviksi haastatellut sijaisvanhemmat kertoivat lapsen kasvun tukemisen rakkaudella ja sydämellä eli lapsen parhaaksi tehtäväksi työksi. Tärkeintä on, että vanhemmat osoittavat lapselle rakkautta ja lapsen perustarpeet tulevat tyydyttyiksi. Lapsen on tärkeää kokea, että hänestä välitetään ja huolehditaan. Oman käytöksen kautta viestitetään lapselle myös erilaisia arvoja, joista osaan on kiinnitetty erityistä huomiota:

...perustarpeet tieteenki pitää lapsen, lapselta huolehtia ja kaikki sitten se muu. Siis se on se huolenpito ja hellyys ja kaikki siis. (...) Et kyllä niinkö just näitä arvoja on miettiny monessa, että mikä on tärkeätä ja mikä on vähemmän tärkeätä, kuitenkin sit just näissä harrastuksissa ja rahankäytössä ja kaikissa semmosessa. Niinkö kyllä niitä on pohtinu paljon ja sehän on sitä arkipäivää, eli sitä vanhempiana olemisen elämää, siis mieltä näitä asioita ja pohtia. Se niinkö kuuluu siihen ja aina parempi jos yhdessä pystyy sen tilanteen, sen, se on tietysti mahtavaa. (äiti c, 24; 5-14)

Vanhemmat kertoivat, että on tärkeää, että lapset kokevat vanhempiansa olevan aidosti läsnä elämässään: kyselemässä kuulumisia, seuraamassa harrastuksia ja antamassa aikaansa. Lapsi haluaa usein osallistua perheen päätöksentekoon, jolloin on tärkeää, että hänet otetaan huomioon tosissaan perheen täysivaltaisena jäsenenä ja että hänen mielipiteitään kunnioitetaan. Yksi isä korosti, että lapset tarvitsevat aikaa ja aitoa kiinnostusta asioitaan kohtaan:

Sellainen sijaisvanhempi joka tosiaan antaa lapselle aikaa, aikaa aina, vaikka ois joskus kiirettäkkin olevinaan, niin se viis minuuttia päivässä vähintään, se on niin vähän, että sen voi jättää Kauniista ja rohkeista tai jostain muusta pois ja antaa sen sille lapselle, just hänelle ja hän ottaa sitä tietysti niin, silloin kun se tulee (...) Että sitä aikaa ootella silloin, kun yksin on kotona päällimmäisenä saanu omansa kerrottua mitä hänelle on koulussa tapahtunu tai jossain muussa paikassa. Silloin lapsi tulee huomatuksi ja saa sen oman kommenttinsa, omaan touhuunsa ja sit siinä on omia askareitaan, niitä tehään välillä. (isä c, 21; 7-14)

Sijaisvanhemmat edustavat useita roolimalleja. Arjen elämässään he antavat perheeseensä sijoitetuille lapsille aikuisen, vanhemman, isän, äidin, aviomiehen ja vaimon mallin. Sijaisperheessä sijoitettu lapsi saa myös kokemuksen perhe-elämästä. Sijaisvanhempien yhdeksi tehtäväksi luonnehti yksi äiti turvallisen, ymmärtäväisen ja kasvua tukevan ilmapiirin luomisen. Tämä koettiin erityisen tärkeäksi siksi, että lapsen menneisyydestä riippuvista tekijöistä lapsi kaipasi erityistä lämpöä. Samoin toivottiin, että oma perheilmapiiiriltään terveeksi koettu perhe voisi toimia hyvänä mallina ja antaa

lapselle valmiuksia kohdata elämässä eteentulevia vaikeuksia. Sijaisvanhemmaksi aikovalle on tähdennetty, että lastensuojelun työntekijät etsivät tavallisia vanhempia ja tavallisia perheitä, ja nämä korostuvatkin äitien kuvailuissa:

... kyllä mä uskosin, et ne tarttee semmosia huoltapitäviä, luotettavia vanhempia. Niin kauan, kun ne on aikuisia, ja ymmärtää, alkaa ymmärtää niinkö sen oman tilanteensa, että mistä on lähdetty ja mistä mahdollisesti tultu. Niin että sellasta hyvää, huoltapitävää kotia, kuria ja rakkautta. (äiti a, 3; 23-27)

Siis se jo, et sä oot vanhempi, niin se on niin iso asia, ja vastuullinen asia, ja, et sehän on tavallaan koko elämä, tällä hetkellä, olla vanhempana lapselle. Se on haastava asia. Ja siinä on tietysti, voisko nyt sanoo tavoitteita pitkälle, sellasia, että mä nyt jaksan näitten lasten kanssa. Tottakai sekin on tavote, että nyt jaksasin nyt näitten lasten kanssa ja pystysin ottaan vastaan, tuli mitä tuli. Ja ajattelemaan sitten, et mun ei tartte, tietysti sitä on sellasia kummallisia pelkoja, että kun lapsillakin ollu risanen elämän alku, että jos ne ei oo saanukkaan meiltä niin paljoo elämän eväitä, että niitten täytyykin lähtee ehkä samoille poluille, kun biologisten vanhempien, et eivät pystykkään ehkä huolehiin ittestään tai tulee tulee jotain alkoholin käyttöä tai muuta, ettei sitten syyllistäis itteesä. Toisaalta niillä on kuitenkin aika terve elämän malli nytte, että voi vaan toivoo, että se kantaa hedelmää. (äiti d, 18; 20-33)

3.3.3 Kyllin hyvä on riittävä

Kuten sijaisvanhemmille jo ohjausvaiheessakin on mainittu, sijaisvanhemmiksi tarvitaan tavallisia, vastuuntuntoisia aikuisia, jolloin parhaansa yrittävä, "kyllin hyvä on riittävä" (isä c, 20; 10-18). Tärkeimmiksi kriteereiksi hyvälle sijaisvanhemmalle sijaisvanhemmat nostivat aidon kiinnostuksen lapseen, kyvyn kiintyä lapseen sekä vilpittömän halun kasvattaa lasta ainutkertaisena yksilönä rakkaudella ja lempeydellä. Myös hyvä itsetunto ja -tuntemus sekä elämäkokemus mainittiin useissa haastatteluissa. On hyvä tietää rajansa ja hyväksyä ne, jotta "jos jostain tulee ongelmia, niin uskaltaa heti kysyä ammattiauttajilta neuvoa" (äiti c, 4; 10-11). Parisuhteesta, siihen sitoutumisesta sekä kodin sisäisestä ilmapiiristä huolehtiminen koettiin niinkään tärkeiksi, jotta lapselle voisi olla tilaa. Edelleen hyvät ihmissuhdetaidot, yhteistyötaidot ja ennakkoluuloton asenne yhteistyöhön biologisten vanhempien kanssa olivat mainittujen hyvien ominaisuuksien joukossa. Yksi äiti kertoi saaneensa paljon siitä, että on avoimesti kohdannut sijaiskotilapsensa taustat.

mutta sitten tässä näkee niinkö elämää toiseltakin laidalta, että kaikki ei oo onnistujia, ja vähä, että minkälaisia eväitä ihminen tarttee elämäänsä, jotta se pärjäis, niin tässä joutuu kattoon sitten sitä toista puoltaki, että jos ei pärjääkään. Mieltii tottakai syitä sitten, mitkä voi johtaa siihen (...) et tää kyllä avartaa sillä lailla tätä katsomusta kyllä moneenkin suuntaan.

H: Tuntuuks susta, että sä oot uskaltanu kattoo sinne?

Ä: Kyllä mä luulen. Ja sillee, että omasta mielestä en oo mitenkään tuomitseva, että vaan niinkö näkee sen asian sillee realistisesti. Ja sitten ajattelee, että jos näitä lapsia pystyy jotenki auttamaan tällä arkisella, tavallisella elämällä, niin hyvä on. Et sehän se tietysti on, mitä ne tarttee. (äiti d, 19; 9-20)

Sijaisvanhemmat kokevat, että heiltä vaaditaan myös enemmän vastuuta "tavallisiin vanhempiin" nähden. Vastuullisuuteen liittyy asenne ottaa tehtävän vaatavuus täysipainoisesti sekä vaitiolovelvollisuus, mihin kaikki sijaisvanhemmat suhtautuivat hyvin vakavasti. Usein sijaiskotilapsen taustat kiinnostivat uteliaita naapureita ja ystäviä, mutta lasten asiat pidettiin visusti oman kodin sisällä, korkeintaan lähimmille luottohenkilöille uskouduttiin vaikeissa tilanteissa.

Kaikki haastatteleman sijaisvanhemmat arvioivat onnistuneensa tehtävässään toistaiseksi hyvin. Usea vanhempi tunsu, että parannettavaakin on ja kasvua edessä. Siitä huolimatta he suhtautuivat luottavaisesti tulevaisuuteen. Suurin osa vanhemmista kertoi olevansa keskivertovanhempia, mutta kokeneensa ylpeyttä ja mielihyvää onnistumisestaan sijaisvanhempana.

Toisaalta mä oon jollain tapaa joskus kokenu olevani ylpeä ittestäni, että mä oon sijaisvanhempi, ei sillee, et se on jotain niinkö sellasta hienoo, siis vaan niinkö se, että mä oon pystyny niinkö tälläseen hommaan. Et mää koen, et se on jotenki aika vaativa homma. Ja oon huomannu, että mä pärjään kuitenkin tässä jotenki. (äiti d, 19; 1-5)

Sijaisvanhemmuus on tuonut mukanaan paljon sisältöä ja iloa elämään. Kohdatessaan ja pohtiessaan sijaiskotilapsiensa kasvuun ja kehitykseen liittyviä asioita ovat sijaisvanhemmat kohdanneet samalla omaan kasvuunsa liittyviä ongelmakohtia. Vanhemmuuteenkin on kasvettu. Yksi äiti toteaaakin mietiskellessään kasvattajan rooliaan: "Tää on hirveen kasvattavaa." (äiti d, 19; 8-9)

4 LÖYDÖSTEN TARKASTELU

Analyysin tuloksena päädyin neljään keskeiseen näkökulmaan sijaisvanhemmuudesta jotka ovat motiivi, lapsitulkinta, biologinen vanhempi sekä rooli. Näiden näkökulmien kautta voidaan määrittää tutkimuksessa haastateltuja perheitä sekä hahmottaa sijaisvanhemmuutta. Seuraavaksi tarkastelen kutakin näkökulmaa kahden ääripäänsä kautta. Lopuksi sijoitan sijaisvanhemmat tulkintani mukaan näille jatkumoille. Tutkimuksessa havaitsemani neljä dimensiota olivat:

1. Motiivi: adoptio vs. hyväntekijä
2. Lapsen taustat: mietityttävät vs. eivät pelota
3. Biologinen vanhempi: yhteistyötä vs. ei yhteistyötä
4. Rooli: tavallinen vanhempi vs. erityisvanhempi

4.1 Adoption korvike tai halu auttaa

Kaikki tutkimukseen osallistuneet sijaisvanhemmat olivat olleet lapsettomia pariskuntia, jotka olivat halunneet tulla vanhemmiksi. Kaikki pariskunnat yhtä lukuunottamatta olivat ottaneet Pelastakaa Lapset ry:hyn yhteyttä adoptio mielessään. Lisäksi sillä pariskunnalla, joka oli ottanut yhteyttä Pelastakaa Lapset ry:hyn hakeutuakseen sijaisvanhemmaksi, oli kokemusta adoptiovanhemmuudesta, sillä pariskunnan ensimmäinen lapsi oli adoptoitu. Adoptioeuvonnan aikana keskusteltiin siitä, ettei adoptiovanhemmuudella ja pitkäaikaisella sijaisvanhemmuudella käytännössä ole suurta eroa. Keskusteluissa esiin mahdollisuus pitkäkestoisesta sijaisvanhemmuudesta ja vanhemmuus-suhteen myöhemmästä muuttamisesta adoptiosuhteeksi sai monen harkitsemaan sijaisvanhemmuutta. Tutkimukseen osallistuneiden sijaisvanhempien motiivit olla sijaiskotilapsen vanhempana olivat kahden suuntaiset. Ensinnäkin sijaisvanhemmat, joille sijaiskotivanhemmuus oli adoptiovanhemmuuden korvike, olivat oma ryhmänsä. Näiden sijaiskotivanhempien tavoitteena oli myöhemmin adoptoida sijaiskotilapsi. Toisena ryhmänä olivat ne sijaiskotivanhemmat, jotka olivat lähteneet sijaisvanhemmuuteen muilla motiiveilla kuin adoptio mielessään. Motiiveina oli esimerkiksi halu antaa lapselle koti, jossa on vielä tilaa lapselle, sekä ajatus muiden auttamisesta.

Valtaosa sijaisvanhemmaksi ryhtyneistä oli vanhempana ensimmäistä kertaa ja biologisen vanhemmuuden kokemusta ei ollut kenelläkään. Lapsettomat pariskunnat olivat yhdessä joutuneet miettimään vanhemmuuttaan jo neuvontavaiheessa, jolloin tarkasti kysellään motiiveja lapsen haluamiseksi sekä vanhemmaksi ryhtymiseksi. Neuvontavaiheessa käsitellään myös lapsettomuuskriisiä, koska on tärkeää, että se on käsitelty, jotta vanhemmat voivat kiinnittyä adoptiolapseen tai sijaiskotilapseen oman taustansa omaavana yksilönään. Lahti (1991, 29-33) mainitsee väitöskirjassaan adoptiovanhemmuuteen liittyviksi ongelma-alueiksi muun muassa lapsettomuuden, ja tarkemmin lapsettomuuden toteamisen, lapsettomuushoidot pettymyksineen, ympäristön suhtautumisen "keinovanhemmuuteen" sekä lähiomaisten suhtautumisen vajavaisuuteen. Hän toteaa edelleen, että adoptiovanhemmuutta voi rikastuttaa lapsettomuuteen liittyvän surutyön läpikäyminen, sillä se voi auttaa paremmin tuntemaan empatiaa lasta kohtaan, joka on myös kokenut menetyksiä. Adoptio-neuvontavaihe on pariskunnalle yhteinen, neuvonnassa käydään pariskunnittain. Yleensä pariskunnat työstävät vaihtoehtoista vanhemmuutta yhdessä keskustellen, mutta yksi sijaisisä koki vaimonsa olleen aktiivisempi osapuoli prosessin aikana, vaikka osallistuikin neuvontaan.

Sijaisvanhemmaksi ryhtymisen motiivien yhteyttä sijoituksen onnistumiseen käsittelevissä tutkimuksissa on ollut viitteitä siitä, että sijaisvanhemmuuden perustuminen vahvalle persoonalliselle tarpeelle, kuten lapsettomuuteen tai omiin lapsuuden kokemuksiin (identifioitumiseen laiminlyötyihin lapsiin) on sijoituksella edellytyksiä onnistua paremmin. Onnistuminen ei silti ole yksin motiiveista kiinni, vaan siihen on liitettävä muitakin sijaisperheen jäsenten persoonallisia ominaisuuksia. (Danko & Minty 1987.)

Ylipäättään ihmiset haluavat perheen ja lapsia amerikkalaisen tutkimuksen mukaan siksi, että lapset antavat psykologista tyydytystä vanhemmilleen. Kyseiseen tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kertoivat useista positiivisista asioista, joita lapset tuovat heidän elämäänsä. Moderni elämä aiheuttaa yksinäisyyden tunnetta, ja lapset antavat vanhemmilleen näiden kaipaamaa rakkautta. Vanhemmat kaipaavat uusia kokemuksia ja muutosta, joita lapsien kasvamisen ja kehittymisen seuraaminen voivat tarjota. Samalla lapsi pakottaa vanhempansa kasvamaan ihmisenä. Lapsi tuo myös iloa vanhempien elämään. Lisäksi lapsen myötä vanhemmat kokevat saavuttavansa aikuisen statuksen ja aikuisen sosiaalisen identiteetin. (Hoffman & Manis 1982.)

4.2 Lapsen taustat mietityttävät tai eivät huolestuta

Toinen tärkeä sijaisvanhemmuutta viitoittava tekijä on lapsen taustat, mistä lähtevät lapsen tarpeet. Sijaisvanhempien valinnassa on keskeisintä löytää perhe, joka vastaa sijoitettavan lapsen tarpeita (Kähkönen 1991, 51). Sijaisvanhemmat miettivät melko paljon lapsen taustoja, varsinkin, kun lapsi on sijoitettu yli vuoden ikäisenä. Tällöin sijaisvanhemmat pohtivat lapsen kokemuksia ennen huostaanottoa ja sijoitusta sekä näiden vaikutusta lapsen kehitykselle. Andersson (1989) selvitteli huostaanotettujen lasten suhteita aikuisiin käsittelevässä tutkimuksessaan, että lasten käyttäytyminen muuttui äitien vierailujen yhteydessä kiintymiskäyttäytymisen lisääntymisenä, tunneherkkyyden lisääntymisenä ja mielialavaihteluina, pidätyskyvyn taantumisenä sekä ruokailutilanteissa ja pöytätapoina. Muutamissa tutkimukseni sijaiskotilapsissa esiintyi oirehtimista biologisten vanhempien tapaamisen yhteydessä, muun muassa tuhrimista, uni-vaikeuksia ja äitihahmon etsimistä vieraista. Sijaisvanhemmat miettivät myös perimää: missä määrin lapsessa vaikuttavat vanhemmissa ilmenneet fyysiset ja psyykkiset sairaudet tai onko olemassa vielä sellaista, mikä ei ole vielä tullut ilmi. Kaikki yli vuoden ikäisenä sijoitettujen lasten sijaisvanhemmat miettivät lapsen erityisiä tarpeita taustalähtöisesti. Tämä kuvastui usean vanhemman pohdinnoissa toimia siten, että lapset voisivat eheytyä mahdollisimman hyvin ja saada erityinen annos taka-alalle jääneille tarpeilleen.

Sitä vastoin sijaiskotilapsen, joka on sijoitettu alle vuoden ikäisenä, sijaisvanhemmat katsoivat, ettei lapsen taustoilla niinkään ole merkitystä. He kokivat, että lapsi ei nuoren ikänsä ja jo sairaalassa tapahtuneen huostaanoton vuoksi ollut joutunut kokemaan kotiongelmia.

Tähän tutkimukseen osallistuneista vanhemmista oli kahdelle pariskunnalle sijoitettu sisaruspari, jolloin sijaisperhe joutui ottamaan ikään kuin suuremman osan lasten biologisesta perheestä ja taustasta huomioon. Sisarukset edustivat melko suurta osaa biologisesta perheestään, joten sijaisperheeseen on sijoitettu melko suuri osa toista perheyksikköä. Mikäli samasta perheestä huostaanotetaan sisaruksia, heidät pääsääntöisesti pyritään sijoittamaan samaan sijaisperheeseen. Toisessa tämän tutkimuksen sijaisperheessä, johon on sijoitettu sisarukset, on kolmas sisarus sijoitettuna vielä

muussa perheessä. Smith (1996) on todennut sijaisvanhempien asenteita sisarus-sijoitukseen koskevassa tutkimuksessaan, että sijaisvanhemmilla on vakaat mielipiteet sisarusten sijoittamisen luonteesta ja tärkeydestä. Suurempi osa Smithin haastattelemissa sijaisvanhemmista oli sitä mieltä, että lapsen sopeutuminen sijaisperheeseensä ei aina helpotu sillä, että sisarukset sijoitetaan samaan perheeseen, jolloin sisarukset muun muassa ripustautuivat toisiinsa sulkien muut ulkopuolelle. Osa Smithin tutkimuksen sijaisvanhemmista oli kuitenkin sitä mieltä, että samaan perheeseen sijoitetut sisarukset tukivat toisiaan sopeutumisessa ja saivat turvaa toisistaan. Tämän tutkimuksen sijaisvanhemmat näkivät perheessään olevilla sisarusparilla olevan turvana toisilleen.

Sijaisvanhempien huoli lapsen taustojen merkityksestä myöhempään kehitykseen ei välttämättä ole aiheeton. Erityisopetuksen piiriin kuuluu useita lastensuojelulapsia, joista moni on huostaanotettu. USA:n Illinoisissa kouluikäisistä sijaishoidossa olevista oppilaista on erityisopetuksen piirissä kaksinkertainen määrä muihin kouluikäisiin verrattuna. Erityisesti ikäluokassa 13-18 vuotiaat ilmiö on vahvimmin havaittavissa. Alle kouluikäisillä sijaishuollossa olevilla lapsilla esiintyy oppimisvaikeuksia huomattavasti enemmän ikäluokkaansa nähden, samoin kuin fyysisiä kehityshäiriöitä. Ikäluokassa 13-18 vuotiaat käytöshäiriöiden vuoksi erityisopetuksessa olevien sijaiskotilapsien osuus on jonkin verran suurempi. (George, van Voorhis, Grant, Casey & Robinson 1992.) Samansuuntaisiin tuloksiin ovat päätyneet Heath, Colton ja Aldgate (1994). Huostaanotettujen lasten keskimääräiset oppimistaidot ovat heikot huolimatta siitä, että sijaishoidon avulla on pyritty muuttamaan kasvuolosuhteita. Onnistuneella sijoituksella on mahdollisuuksia ennaltaehkäistä syrjäytymisvaarassa olevia lapsia ja nuoria. Mikäli huostaanotettu lapsi sijoitetaan kasvatusmyönteiseen sijaisperheeseen, on mahdollista saavuttaa hyviä oppimistuloksia aikaisempaan nähden. Samoin sijoituksen pitkäaikaisuudella näyttää olevan positiivinen vaikutus oppimistulosten paranemiseen. (Heath, Colton & Aldgate 1994.)

4.3 Biologiset vanhemmat yhteistyökumppaneita tai uhkia

Andersson (1990) on todennut, että lapsella on oikeus tuntea taustansa ja saada realistinen käsitys siitä, miksei hän voi asua kotona. Sijaisperheiltä edellytetään yhteistyökykyä sekä sosiaalitoimen että biologisten vanhempien kanssa. Teoriassa on käytetty muun muassa Holmanin (1980) termiä inklusiivinen sijaisvanhemmuus, jolla tarkoitetaan täydellistä ja laajaa sijaisvanhemmuutta, jossa myös lapsen alkuperäisellä perheellä on sijansa (Kähkönen 1991, 62). Osa sijaisvanhemmista näki perheeseensä sijoitetun lapsen biologisten vanhempien tapaamiset luonnollisina ja normaaleina. Heistä lapsen on tärkeää olla yhteydessä biologisten vanhempiensa kanssa oman identiteettinsä muodostumisen kannalta. He kokivat olevansa yhteistyössä lapsen parhaaksi, ja tekivät sen juuri sillä motiivilla. Nämä vanhemmat ilmaisivat haastatteluissa, että luotuaan suhteita biologisiin vanhempiin ja pohdittuaan näiden taustoja ja elämäntilannetta, he olivat nähneet huostaanotto-prosessin takana inhimilliset vanhemmat ja kokivat myötätuntoa biologisia vanhempia kohtaan. Lisäksi nämä vanhemmat kokivat itsekin oppineensa elämän toisesta puolesta jotakin.

Kaksi sijaisvanhempipariskuntaa oli ollut säännöllisesti yhteydessä biologisiin vanhempiin. Näistä toisella perheellä, jonka sijaiskotilapsen biologiset vanhemmat alun alkaen suostuivat sijoitukseen sillä ehdolla, että huoltajuus säilyy heillä, yhteydenpito on ollut aktiivista ja säännöllistä. Nämä sijaisvanhemmat ovat tukeneet myös biologisia vanhempia näiden kasvussa. Vaikka tämä pariskunta oli ollut säännöllisesti yhteydessä biologisten vanhempien kanssa, he eivät olleet väsyneet yhteistyöhön, kuten monet Kähkösen (1994, 102) lisensiaatintyössään esittelemät sijaisvanhemmat. Kyseisen tutkimuksen muutamissa sijaisperheissä oli havaittavissa alun positiivisen suhtautumisen jälkeen muutos sijaisvanhempien suhtautumisessa biologisia vanhempia kohtaan: kun tapaamiset säännöllistyivät, biologisten vanhempien usein tapahtuneet vierailut tai tiheät yhteydennot koettiin rasitteena (Kähkönen 1994, 102).

Osalle sijaisvanhemmista biologiset vanhemmat olivat lasten mukana "seuranneet" taustahenkilöt, joihin he eivät olleet kovinkaan innokkaita pitämään yhteyttä. Heille tapaamiset biologisten vanhempien kanssa olivat enemmänkin velvollisuus, joka oli hoidettava. Biologisiin vanhempiin ei näin ollen haluttu luoda syvällisiä suhteita eikä

oppia tuntemaan heitä. Ääripäänä tällaista vanhemmuutta kuvataan muun muassa Holmanin (1980) käyttämällä termillä eksklusiiviseksi sijaisvanhemmuudeksi, mille on tyypillistä sijaisvanhempien omistava ja sitova ote lapseen, ja suhde perustuu pitkälti vain sijaisvanhempien tarpeisiin (Kähkönen 1991, 62). Kukaan haastatelluista sijaisvanhemmasta ei kuitenkaan ilmaissut tuomitsevansa biologisia vanhempia ihmisinä, vaan suhtautuivat näihin kuten muihinkin aikuisiin ihmisiin.

Biologisten vanhempien tapaamisiin suhtauduttiin vastahakoisesti erityisesti silloin, jos nämä olivat vastustaneet huostaanottoa. Rauhallisesti ja asiallisesti toimineet, huostaanottoa vastustaneet biologiset vanhemmat koettiin uhkaksi vanhemmuudelle, vaikka huostaanottoon olisi ollut vahvat perusteet. Vanhempia pelotti alussa kiintyä lapseen, kun taustalla piilevä ajatus valitusten läpimenosta tarkoittaisi lasten muuttamista takaisin biologisten vanhempiensa luo. Saman ovat myös Jurvanen, Marttala ja Mäki (1991, 72) todenneet pro gradu-työssään: biologisten vanhempien toiveet saada lapsi takaisin itselleen saattoi herättää sijaisvanhemmissa pelkoa lapsen menettämisestä ja vaikeuttaa lapsen kiintymistä. Kähkönen puolestaan (1994, 103) totesi tutkimuksessaan, että sijaisvanhempien ja biologisten vanhempien yhteistyö oli vaikeaa niissä tapauksissa, joissa biologiset vanhemmat suhtautuivat negatiivisesti sijaisvanhempiin ja vastustivat huostaanottoa kyseenalaistaen sijaisvanhempien kyvyn kasvattaa ja huolehtia heidän lapsestaan.

Sitävastoin aggressiivisesti ja pelottelevasti käyttäytyneet biologiset vanhemmat eivät niinkään uhanneet vanhemmuutta, vaan enemmänkin fyysistä ja psyykkistä koskemattomuutta. Luonteeltaan tutkimukseen osallistuneiden sijaiskotilasten huostaanottojen perusteet olivat kuitenkin niin painavat, että sijoittajat olivat hyvin varmoja sijoituksen pitkäaikaisuudesta ja rauhoittivat vakuutellen sijaisvanhempia.

Jurvasen ym. (1991, 72) yhtenä löydöksenä esitettiin, että biologisten vanhempien suhtautuminen sijoitukseen näytti vaikuttavan sekä sijaiskotilasten että sijaisvanhempien sopeutumiseen. Mikäli biologiset vanhemmat eivät hyväksyneet sijoitusta vaan elättelivät lapsen toiveita palata kotiin, hidastui lapsen asettautuminen ja kotiutuminen sijaisperheeseen. Sijaisvanhemmat kokivat tilanteen vaikeaksi, jos sijoituksen kestosta oli epävarmuutta. Sijaisvanhemmat joutuvat Sinkkosen (1997) mukaan usein taiteile-

maan lapsen, biologisten vanhempien ja viranomaisten välillä eivätkä aina voi syventyä riittävästi lapseen. Heiltä odotetaan valmiutta ymmärtää biologisten vanhempien toiveita, jopa silloinkin, kun nämä pyrkivät sabotoimaan lapsen kiintymistä uuteen perheeseen. Näin sijaisvanhemmat ovat absurdissa asemassa: heidän olisi kiinnityttävä lapseen mutta oltava kaiken aikaa valmiit luopumaan hänestä.

Biologisten vanhempien oma aktiivisuus perhehoitoon sijoitettujen lastensa tapaamisessa on avainasemassa tapaamisten taajuuteen. Biologiset vanhemmat jäävätkin usein oman onnensa nojaan huostaanoton jälkeen sosiaalityöntekijöiden keskittyessä sijaisperheeseen, ja heiltä vaaditaan oma-aloitteisuutta tapaamisiin (Kähkönen 1997). Moni biologisista vanhemmista on jättänyt saapumatta tapaamisiin, mikä osaltaan on vaikuttanut kaksien vanhempien väliseen yhteistyöhön. Ne sijaisvanhemmat, jotka eivät olleet innokkaita tekemään yhteistyötä biologisten vanhempien kanssa, ajattelivat tämän olevan biologisten vanhempien päätös olla tapaamatta lapsiaan ja he olivat joissain tapauksissa helpottuneita.

Valkonen (1995, 103-104) nostaa keskusteluun jaetun vanhemmuuden myytin. On pidetty itsestäänselvyytenä, että sijaisvanhemmuus on aina jaettua vanhemmuutta. Jaetun vanhemmuuden toimiminen on tärkeää erityisesti lyhytaikaisissa sijoituksissa, jolloin todennäköisempää, että lapsi palaa alkuperäisperheeseen. Valkonen esittääkin kysymyksen: miten vanhemmuus jaetaan? Mikä osa vanhemmuudesta kuuluu biologisille vanhemmille ja mikä siirtyy sijaisvanhemmille? Valkosen tutkimuksen pitkäaikaisessa perhehoidossa kasvaneet nuoret kyseenalaistivat jaetun vanhemmuuden. Yleensä he tekivät valinnan siitä, ketä he pitivät vanhempinaan ja heille oli vaikeuksia omaksua itselleen "kaksia vanhempia". Vanhemmikseen he yleensä valitsivat sijaisvanhemmat, mutta jotkut nuoret katsoivat, etteivät voineet pitää ketään tarjolla olevista vanhemmista todella vanhempinaan. (Valkonen 1995, 103-104.)

4.4 Pyrkimys tavalliseen vanhemmuuteen tai erityisvanhemmaksi mieltäminen

Sijaisvanhemmat kokivat olevansa ennen kaikkea vanhempina lapsilleen. Sijaisvanhemmat pyrkivät toimimaan kuten mahdollisten biologisten lastensa kanssa toimisivat eli vanhemmuutta ei sikäli mielletä erikoiseksi. Päin vastoin haastatteluissa korostui pyrkimys olla sekä omassa perheessään että myös ympäristössään mahdollisimman normaali vanhempi. Myös Lahden (1991, 133) tutkimuksessa tuli esiin, että adoptiovanhempien perheen mytologiassa oli alttius kieltää adoptioperheen erityisluonne ("me olemme aivan tavallinen suomalainen perhe.").

Vanhemmuus oli syntynyt arkipäivän kautta eli lapsille oltiin käytännön tasolla vanhempia. Arjessa sijaisvanhemmat toimivat kuten tavallinen perhe ja "unohtivat", että lapsi oli sijaiskotilapsi ja itse oltiin sijaisvanhempia. Silti sijaisvanhemmat kokivat olevansa vanhempia myös tunnetasolla. Sijaisvanhemmat toivoivat, että syntynyt vanhempi - lapsisuhde jatkuisi lapsen kasvettua täysi-ikäiseksi ja sijaiskotilapset voisivat pitää heitä tällöinkin vanhempinaan. Tämä ei ole utopistinen toive, sillä Gardner (1996) on tutkimuksessaan todennut, että suurin osa sijoitetuista lapsista mieltää sijaisperheensä "oikeaksi" perheeseen ja toivoo sijoituksen pysyvyyttä.

Belsky (1984) on esittänyt mallin vanhemmuuteen liittyvistä tekijöistä ja niiden keskinäisistä yhteyksistä. Vanhemmuuden laatuun vaikuttavat suoraan vanhemman oma persoonallisuus, lapsen yksilölliset ominaisuudet sekä vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen liittyvä sosiaalinen konteksti, johon kuuluvat aviosuhde, sosiaaliset verkostot ja vanhempien kokemukset työstään. Lisäksi vanhempien kehityshistoriat, aviosuhde, sosiaaliset verkostot ja työ vaikuttavat myös vanhempien persoonallisuuteen ja yleisen psykologisen hyvinvoinnin kautta vanhempana toimimiseen ja sitä kautta myös lapsen kehitykseen. (Belsky 1984.) Vanhemmuutta tulisikin tarkastella ekologisesta perspektiivistä, jolloin perhe käsitetään funktionaalisenä systeeminä, johon vaikuttavat paitsi sisäiset, myös ulkoiset tekijät. Tärkeää on kohdistaa huomio sosiaaliseen kontekstiin (Kähkönen 1991, 13.) Tämän tutkimuksen sijaisvanhemmat kokivat onnistuneensa vanhemmuuden tehtävästään hyvin. Sosiaalisessa kontekstissään he kokivat olevansa vanhempia ja tulleensa hyväksytyiksi. He eivät kokeneet olevansa erityisen tarkkailun alla, vaikka myönsivätkin kokevansa olevansa kasvatustavoistaan vastuussa ympäristöl-

leen, toisin kun Jurvasen ym. (1991, 175) tutkimuksessa, jossa sijaisvanhemmat kokivat, ettei ympäristö pystynyt suhtautumaan heihin luontevasti, vaan heitä joko ihannoitiin tai epäiltiin toimivan ainoastaan palkkion vuoksi.

Tämän tutkimuksen sijaisvanhemmat liittivät vanhemmuuden käsitteeseen hoivan ja huollon sekä aidon rakkauden lasta kohtaan. Tärkeää on myös, että sijaisvanhempi on kiinnostunut lapsensa asioista ja antaa hänelle aikaansa. Valkosen (1995, 88-95) haastattelemat sijoitetut nuoret antoivat vanhemmuudelle sisällöksi seuraavia asioita: vastuun ottamista, kasvatustehtävä, rakkautta ja lämpöä sekä yhdessäoloa lasten kanssa.

Sijaisvanhemmuus koettiin vaikeimmaksi alussa, varsinkin lasten ollessa yli vuoden ikäisiä sijaiskotiin tullessaan, jolloin lapset vasta tutustuivat uuteen kotiinsa sekä sen tapoihin ja tottumuksiin. Jurvanen ym. (1991, 184) toteavat samaten, että sijaisvanhemmuuden alkuvaihe on erityisesti kasvattamisen kannalta vaikein. Alkuhankaluuksilta kokivat kyseisessä tutkimuksessa välttyneensä ne sijaisvanhemmat, joilla oli aikaisempaa kokemusta sijaisvanhemmuudesta tai ne lapsettomat sijaisvanhemmat, joille oli sijoitettu hyvin pieni lapsi (Jurvanen ym. 1991, 186). Myös biologisen lapsen saavilla ensisynnyttäjillä alku on vaikeinta aikaa. Äitiyden varhaisvaiheessa äitinä selviytymiseen ovat yhteydessä äidin sekä lapsen ominaisuudet, sosiaalisen tuen saanti sekä läheisiltä että hoitotyön ammattilaisilta ja yhteiskunnassa vallitseva äitiyden arvostus. (Tarkka 1996, 123.)

Sijaisvanhempien mielikuva sijaisvanhemmuudesta on syntynyt osin sosiaaliviranomaisen ja sijoittajan edustajien pohjalta. Silti suurin osa myöntää olevansa jonkinlaisia erityisvanhempia siinä mielessä, että lapsella on olemassa menneisyys ennen sijaiskotiin saapumista, mikä saattaa aiheuttaa erityistä käytöstä sekä erityisiä tarpeita, mihin vanhemmat pyrkivät vastaamaan. Jurvasen ym. (1991, 122) tutkimuksen sijaisvanhemmista yli puolet sanoi sijaiskotilapsen kasvatuksen poikkeavan oman lapsen kasvatuksesta sikäli, että sijaiskotilapsen kasvatusasioita pohditaan enemmän ja vanhemmat ikään kuin tiedostavat kasvattavansa sijaiskotilasta. Vanhemmuuden erityisyyteen törmätään virallisissa tahoissa: heillä ei ole lainmukaista valtaa lapseen.

Monet sijaisvanhemmat kokivat saaneensa ennen sijoitusta koulutusta ja valmennusta riittämättömästi. Tietoa olisi kaivattu erityisesti lapsen taustoista, kehitysvaiheista ja vaiheille ominaisesta käyttäytymisestä. Koulutuksen puutteellisuuden ovat todenneet myös Corser ja Furnell (1992) ja lisänneet koulutusaihe-ehdotukseksi vielä biologisten vanhempien ja sijoitetun lapsen väliset suhteet. Suomalaisista tutkimuksista Pohjois-Karjalassa tehdystä selvityksestä käy ilmi, että koulutustilaisuuksia perhehoitajille järjestetään melko vähän ja osallistuminen niihin on vähäistä (Selvitys toimeksiantosopimukseen perustuvasta perhehoidosta Pohjois-Karjalan läänissä. 1997, 5-6).

4.5 Sijaisvanhemmat tässä tutkimuksessa

Sijaisvanhemmat olivat työstäneet sijaisvanhemmuuteen liittyviä asioita yhdessä, mikä näkyi haastatteluissa. Haastattelujen pohjalta muodostunut kuva oli samansuuntainen pariskunnittain, minkä vuoksi sijoitan sijaisvanhemmat pariskunnittain jatkumolle. Jatkumolla esiintyvät kirjaimet ovat samat kuin haastattelujen lainauksien viitemerkinnöissä ja viittaavat samoihin vanhempiin. Tulkintani mukaan haastattelemani sijaisvanhemmat toimivat näillä ulottuvuuksilla määriteltyinä seuraavanlaisesti:

1. Motiivi:	<u> B A D C </u>
	adoptio hyväntekijä
2. Lapsen taustat:	<u> A D C B </u>
	mietityttävät eivät pelota
3. Biologinen vanhempi :	<u> C D B A </u>
	yhteistyötä ei yhteistyötä
4. Rooli:	<u> B A C D </u>
	tavallinen vanhempi erityisvanhempi

Näin ollen tutkimuksessani haastatelluista sijaisvanhemmista perheet C ja D sijoittuvat jatkumoille keskenään samansuuntaisesti. Perhe D:n vanhemmat eivät varsinaisesti koe olevansa hyväntekijöitä, mutta eivät myöskään ole lähteneet sijaisvanhemmaksi varsinaisesti adoptio mielessään. Sitä vastoin perhe C:n vanhemmat eivät ole alun perinkään halunneet adoptoida sijaiskotilastaan, vaan huoltajuus on biologisilla vanhemmilla, joihin suhde on aktiivinen ja säännöllinen. Perhe D:n vanhemmat ovat yhteydessä biologisiin vanhempiin, mutta eivät säännöllisesti. Kummakin perheen vanhemmat ovat miettineet lapsen taustoja jonkin verran, mutta taustat eivät varsinaisesti pelota. Samoin molemmat pariskunnat kokevat olevansa tavallisia vanhempia mutta näkevät erityisvanhemmuudenkin piirteitä.

Perhe B:n vanhemmat pyrkivät myöhemmin adoptoimaan heille sijoitetun lapsen. Lapsi on sijoitettu heille hyvin nuorena, joten taustojen vaikutus tulevaan kehitykseen ei pelota. He eivät juurikaan olleet yhteydessä lapsen biologisten vanhempien kanssa ja he mieltävät itsensä hyvin tavallisiksi vanhemmiksi.

Perhe A:n vanhemmat olivat kauan olleet adoptiojonossa ennen sijaisvanhemmaksi hakeutumistaan. He ovat miettineet adoption mahdollisuutta sijaiskotilapsensa kohdalla. He ovat biologisten vanhempien kanssa yhteistyössä melko vähän ja lapsen taustat mietityttävät jonkin verran.

5 POHDINTA

Tutkimukseni tarkoituksena oli kuvata sijaisvanhemmuutta ja erityisesti sijaisvanhemman arkea, siinä ilmeneviä ongelmia ja kysymyksiä sekä niistä selviytymistä. Aluksi kuvasin sijaisvanhemmaksi hakeutumista ja sijaiskotilapsen saapumiseen saakka. Kaikille sijaisvanhemmille sijaiskotilapsen tulo perheeseen oli aiheutti suuren muutoksen. Sijaisvanhemman arki osoittautui lapsen huollosta ja hoivasta, työstä ja vapaa-ajaksi koostuvaksi. Silti sijaisvanhemmuus toi mukanaan erityisiä piirteitä arkeen, kuten lapsen erityisten tarpeiden tyydyttämisen, sekä yhteydenpidon lapsen biologisen suvun kanssa. Arjen jaksamisessa voimavaroina olivat puoliso, sukulaiset ja lähiympäristö ja toisaalta omat harrastukset. Myös sijaiskotilapsi toi iloa elämään. Sijaiskotilapsen mahdolliseen

erityiseen ongelmatiikkaan sijaisvanhemmat saivat apua ja tukea varsinkin alussa Pelastakaa Lapset ry:ltä. Osa koki saavansa koulutuksista ja viiteryhmältään eli muilta sijaisvanhemmilta tukea.

Sijaisvanhemmat määrittivät itsensä ennen kaikkea vanhemmiksi mutta kokivat toisaalta olevansa erityisvanhempia. Sijaisvanhemmuuteen kuuluviksi asioiksi he tunsivat rakkaudella ja sydämellä tehtävän lapsen huollon ja hoivan sekä perhe-elämän mallin. Sijaisvanhemman kriteereiksi he nostivat hyvän itsetuntemuksen ja -tunnon sekä yhteistyötaidon. Tämän tutkimuksen sijaisvanhemmat tunsivat onnistuneensa tehtävässään hyvin ja suhtautuivat tulevaisuuteen luottavaisesti. Löydösten tulkinnassa nousi neljä näkökulmaa esiin: motiivi sijaisvanhemmuuteen ryhtymiseksi, suhtautuminen lapsen taustoihin, yhteistyö biologisen perheen kanssa sekä sijaisvanhemmuuden mieltäminen tavalliseksi tai erityiseksi vanhemmuudeksi.

Tutkimusaineistona käytin neljän sijaisperheen vanhempien haastattelutietoja. Haastateltavat olivat kaikki hakeutuneet sijaisvanhemmaksi Pelastakaa Lapset ry:n kautta, ja olivat kiinnostuneita pitkäaikaisesta sijaisvanhemmuudesta. Haastateltavat ilmoittivat itse halukkuutensa haastatteluun. Sijaisvanhemmilta kysyttiin kyselylomakkeessa melko arkaluonteisia asioita kuten keskinäistä parisuhdetta ja perheen ilmapiiriä. Kaikki haastatteluun myöntyneet sijaisvanhemmat olivat onnellisia parisuhteessaan ja kokivat perheensä ilmapiirin myönteiseksi. Lomakkeita tarkastellessani havaitsin, että haastatelluista kieltäytyneistä sijaisvanhemmista, jotka olivat palauttaneet lomakkeet täytettyinä, usea koki vaikeuksia parisuhteessaan tai perheilmapiiirinsä kielteiseksi. Näillä sijaisvanhemmilla ei näin ollen välttämättä ollut halua kertoa arkaluonteisista vaikeuksistaan vieraille tutkijalle.

Tämä tutkimus kertoi neljän sijaisvanhemman käsityksistä sijaisvanhemman arjestaan. Lisäsyvyyttä haastatteluihin olisin voinut saada haastatteleamalla vanhemmat toiseen kertaan, mikä aikaresurssien niukkuuden vuoksi ei ollut mahdollista. Olisin voinut myös käyttää osallistuvaa havainnointia tiedonkeruumenetelmänä, mutta perhe on intiimisyudessaan on vaikeasti saavutettavissa osallistuvan havainnoinnin kannalta. Koska lisäksi pitkäaikaista kontaktia sijaisvanhempiin olisi ollut miltei mahdotonta saada, uskon, että tämän tutkimuksen puitteissa haastattelut olivat paras tapa etnografisen tiedon keräämi-

seksi. Lisäsyvyyttä tutkimukselleni olisin saanut tarkastelemalla löydöksiäni muihin vanhempiryhmiin, kuten esimerkiksi erityislasten vanhempiin tai adoptiovanhempiin.

Löydösten tarkastelun kautta voidaan miettiä, miten sijaisvanhemmuus eroaa "tavallisesta" vanhemmuudesta. Sijaisvanhemmuus on vanhemmuuden muoto, jossa biologisilta vanhemmiltaan huostaanotetut lapset asuvat perhehoidossa mahdollisimman normaalia perhe-elämää viettäen. Koska kolmella tämän tutkimuksen vanhemmista ei ollut biologisia lapsia ennestään, oli sijaisvanhemmuus heille ensimmäinen vanhemmuuden kokemus ja siksi kaiketi "normaalin" tuntuinen. Samoilla sijaisvanhemmilla perheeseen sijoitetut lapset olivat kaikki otettu huostaan ja sijoitettu alle kolmivuotiaana. Lisäksi lapset olivat olleet näissä perheissä vasta alle kolme vuotta. Sijaisvanhemmat ovat hyvin heterogeeninen joukko, johon kuuluu sekä akuuttiluonteisesti että pitkäaikaisesti sijaishuoltoa antavia sijaisvanhempia. Samaten lasten taustat ja ongelmat ja tätä kautta heidän tarpeensa ovat hyvin erilaiset. Haastateltujen tarinat eivät kuvaa koko sijaisvanhempien kirjoa, mutta kuvailevat suuntaa-antavasti näkymiltään pitkäaikaiseen sijaisvanhemmuuteen kuuluvia seikkoja.

Suomalaisesta sijaishuollosta en tehty tieteellisiä tutkimuksia verrattain vähän. Halusin tämän tutkimuksen kautta herättää keskustelua sijaisvanhemmuudesta. Tutkimuksen löydöksiä ja tulkintaa voidaan hyödyntää sijaisvanhempien koulutuksessa kerrottaessa sijaisvanhemmuudesta. Tutkimusta toivoisi tehtävän erilaisista sijaisvanhempiryhmistä: vasta-alkajista, kokeneista, lyhytaikaisista ja pitkäaikaisista sijoitusperheistä, erilaisten lapsiryhmien sijaisvanhemmista, sekä sijaisvanhemmista, joilla on biologisia lapsia. Olisi ollut mielenkiintoista kuulla myös epäonnistuneeksi sijaisvanhemmaksi itsensä kokevien näkemyksiä arjestaan. Olisi myös hyvä tietää tarkemmin, millä erityisillä alueilla sijaisvanhemmat kokevansa enemmän tukea, jolloin tulokset olisivat vielä tarkemmin käytettävissä sijaisvanhempien koulutuksessa.

LÄHTEET

- Alasuutari, R. 1994. Laadullinen tutkimus. (2. uudistettu painos). Tampere: Vastapaino.
- Andersson, G. 1989. Pieni ja poissa kotoa. Tutkimus pikkulapsista ja heidän suhteestaan aikuisiin laitoksissa, sijaiskodeissa ja kotona. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Andersson, G. 1990. Barns förfällande till föräldrar och fosterföräldrar. Nordisk Psykologi 42 (1), 59-74.
- Antikainen, E. & Kivinen, T. 1995. Perhehoitoa koskevan lakiuudistuksen seuranta : vuoden 1992 perhehoidon lakiuudistuksen sauranta- ja arviointikyselyn tuloksista. STAKES Aiheita 8.
- Asetus lastensuojelulain muuttamisesta 1990.15.6.1990/546.
- Bardy, M. 1989. Uhkat, uhrat ja arjen sankarit. Lastensuojelu tutkimuksen valossa. Sosiaalhallituksen julkaisuja 2. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Belsky, J. 1984. The determinants of parenting: A process model. Child Development. 55 (1), 83-96.
- Bogdan, R. & Biklen, S. K. 1992. Qualitative research for education. An introduction to theory and methods. 2. painos. Boston: Alley & Bacon.
- Corser, A. S. & Furnell, J. R. G. 1992. What do foster parents think of the natural parents? A comparative study. Child: care, health and development 18 (2), 67-80.
- Dando, I. & Minty, B. 1987. What makes good foster parents? British Journal of Social work 17 (4), 383-400.

- Dey, I. 1993. *Qualitative data analysis. A user-friendly guide for social scientists.* London: Routledge.
- Gardner, H. 1996. The concept of Family. Perceptions of children in family foster care. *Child Welfare* 75 (2), 161-182.
- George, R. M., van Voorhis, J., Grant, S., Casey, K. & Robinson, M. 1992. Special-Education experiences of foster children: an empirical study. *Child Welfare* 71 (5), 419-437.
- Grönfors, M. 1985. *Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät.* Juva: WSOY.
- Heath, A. F., Colton, M. J. & Aldgate, J. 1994. Failure to escape: A longitudinal study of foster children's educational attainment. *British Journal of Social Work* 24 (3), 241-260.
- Heiliö, P-L. & Rautiainen, J-M. 1992. Lastensuojelun sijaishuollon paikkatarvekartoitus. Helsingin kaupunki. Sosiaaliviraston julkaisusarja A 3.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. *Tutki ja kirjoita.* Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Hoffman, L. W. & Manis, J. D. 1982. The value of children in the United States. Teoksessa F. I. Nye (toim.) *Family relationships, rewards and costs.* Beverly Hills: SAGE, 143-170.
- Jurvanen, S., Marttala, P. & Mäki, K. 1991. Sijaisperheen sopeutuminen. Sijaisvanhempien kokemuksia perhe-elämän muotoutumisesta. Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Kivinen, T. 1989. Viimeinen pari verkosta ulos: selvitys lastensuojelun tilasta ja kehityksestä. Sosiaaliviraston julkaisu 11.

- Kivinen, T. 1992. Lastensuojelun moninaisuus: pitkäikäisyyden lasten asiakkuudesta. Sosiaali- ja terveyshallitus. Sosiaali- ja terveyshallituksen raportteja 59.
- Kähkönen, P. 1991. Biologisen perheen huomioonottaminen lapsen huostaanotossa ja sijoituksessa. Jyväskylän yliopisto. Perhetutkimusyksikön julkaisuja 2.
- Kähkönen, P. 1994. "Vanhemmuuden murtuminen" - Lapsen huostaanotto sosiaalitoimen asiakirja-aineiston valossa. Jyväskylän opetussosiaalikeskuksen julkaisusarja 2. Jyväskylä.
- Kähkönen, P. 1997. From the child welfare trap to the foster care trap. *Child Welfare* 76 (3), 429-445.
- Lahti, I. 1991. Adoptiolapsi nuoruusiässä. 90 adoptiolapsen ja heidän perheensä psykiatrinen tutkimus. Turun yliopisto. Julkaisuja C: 84.
- Laki lastensuojelulain muuttamisesta 1990. 9.2.1990/139.
- Lastensuojeluasetus 1983. 16.12.1983/1010.
- Lastensuojelulaki 1983. 5.8.1983/683.
- Lastensuojelun strategia 1997-2000 - kohti 2000-luvun palveluja. 1997. Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystoimen julkaisu 6A.
- LeCompte, M. D., Millroy, W. L. & Preissle, J. 1992. *The handbook of qualitative research in education*. San Diego: Academic Press.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. 1985. *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills: SAGE.
- Manninen, P. 1995. Markkinat ja lastensuojelu: sosiaalityöntekijöiden kokemuksia yksityisistä perhekodeista lastensuojelulasten hoivapaikkoina. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu-työ.

- Muuri, A. 1997. Lapsen elatus, huolto ja lastensuojelu 1996. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tilastotiedote 22. Helsinki.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.
- Nye, F. I. 1982. Family relationships, rewards and costs. Beverly Hills: SAGE.
- Patton, M. 1990. Qualitative evaluation and research methods. 2.p. Newbury Park: SAGE.
- Perhehoitajalaki 1992. 1.7.1992/312.
- Selvitys toimeksiantosopimukseen perustuvasta perhehoidosta Pohjois-Karjalan läänissä. 1997. Pohjois-Karjalan lääninhallituksen julkaisu 6/1997. Joensuu.
- Sinkkonen, J. 1997. Huostaanotto on aina rankka prosessi. <http://www.pela.fi/lehti/597s1.htm>. 4.6.1998.
- Smith, M.C. 1996. An exploratory survey of foster mother and caseworker attitudes about sibling placement. *Child Welfare* 75 (4), 357-374.
- Sosiaalihuoltolaki 1982. 17.9.1982/710.
- Spradley, J. P. 1979. The ethnographic interview. Macalester College. Philadelphia: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.
- Suoranta, J. & Eskola, J. 1992. Kvalitatiivisen aineiston analyysitapoja luokittelemassa - eli noin 8 tapaa aineiston erittelyyn. *Kasvatus* 23 (3), 276-280.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.

- Syrjäläinen, E. 1994. Etnografinen opetuksen tutkimus: kouluetnografia. Teoksessa L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen & S. Saari (toim.) Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä, 75-89.
- Tarkka, M-T. 1996. Äitiys ja sosiaalinen tuki. Ensisynnyttäjän selviytyminen äitiyden varhaisvaiheessa. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis. Ser A vol.518. Tampere.
- Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuudesta. Kasvatus 22 (5-6), 387-398.
- Uusitalo, H. 1991. Tiede, tutkimus ja tutkielma : johdatus tutkielman maailmaan. Porvoo: WSOY.
- Valkonen, L. 1995. Kuka on minun vanhempani? Perhehoitонуorten vanhmpisuhteet. STAKES tutkimuksia 52. Saarijärvi: Gummerus.
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Webb, R. B. & Glesne, C. 1992. Teaching Qualitative Research. Teoksessa M. D. LeCompte, W. L. Millroy & J. Preissle (toim.) The handbook of qualitative research in education. San Diego: Academic Press, 771 -814 .

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

ERITYISPEDAGOGIIKAN
LAITOSPIRJO VIHMA
Minna Canthin katu 14 A 25
40100 JYVÄSKYLÄTUTKIMUSLUPA-ANOMUS
26.3.1997MIRJA WINTER-HEIKKILÄ
PELASTAKAA LAPSET RY

Haen tutkimuslupaa Pelastakaa Lapset ry:ltä tutkia seurannassa olevien sijaisvanhempien työtä ja vanhemmuutta Keski-Suomen ja Vaasan lääneissä. Tutkimus on opintoihini kuuluva pro gradu - tutkielma, jonka ohjaajana on Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitoksen yliassistentti Markku Leskinen. Erityisesti minua kiinnostaa, mitä on olla sijaiskotilapsen sijaisvanhempana ja mitä sijaisvanhemmuus tarkoittaa vanhemmille itselleen. Lisäksi minua kiinnostaa selvittää, mitä ongelmia sijaisvanhemmuus tuo tullessaan sekä miten ja millaisin keinoin niitä ratkaistaan.

Sijaisvanhemmuutta on tutkittu Suomessa hyvin vähän (liite 1). Jonkin verran on tutkittu sijoitettujen lasten käsityksiä vanhempi-suhteista (Valkosen 1995). Muu tätä aihetta sivuava tutkimus on kohdistunut 1990-luvulla muun muassa paikkatarpeiden kartoitukseen (Heiliö 1992), sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin (Manninen 1995), biologisen perheen huomiointiin sijoitusratkaisuisissa (Kähkönen 1991), lain toteutumisen seurantaan (Antikainen 1995), perhekotityön yleiskartoitukseen (Laaksonen 1993) ja lasten asiakkuuteen (Kivinen 1992, 1994). Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuottaa uutta tietoa lastensuojelutyön käyttöön vanhemmuudesta. Tästä tutkimuksesta jätetään pois ruotsinkieliset sijaiskotiperheet.

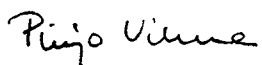
Tutkimuksen on suunniteltu olevan kaksivaiheinen. Ensimmäisen vaiheessa tavoitteena on kuvata vanhempien ja perheiden taustatietoja: millaiset perheet ovat sijaisvanhempina, millainen on keskinäinen parisuhde ja millaisia ovat vanhempien tuen tarpeet. Tämä osuus olisi lomakekysely (liite 2), joka toteutettaisiin lähettämällä kyselylomakkeet Keski-Suomen ja Vaasan läänien Pelastakaa Lapset ry:n seurannassa oleville sijaisvanhemmille (noin 50 perhettä). Alustavan suunnitelman mukaan kyselylomakkeet lähetettäisiin keväällä 1997, mikäli tutkimukselle myönnetään lupa.

Tutkimuksen toisessa vaiheessa kyselylomakkeiden tulosten perusteella valitaan haastateltavat perheet (noin 5-6 perhettä), jotka ovat ilmoittaneet olevansa käytettävissä jatkotutkimukseen. Haastattelut tehtäisiin sijaisvanhemmille sopivana ajankohtana ja heille sopivassa paikassa alkusyksyllä 1997. Haastatteluosuuden tavoitteena on saada syvällisempi ja henkilökohtaisempi käsitys sijaisvanhempana toimimisen iloista ja suruista. Tutkimusraportti on kaksiosainen. Ensimmäisessä osassa kuvataan lomaketutkimuksen tulokset ja toisessa haastattelututkimuksen löydökset.

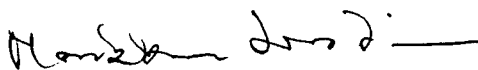
Tutkimuksen toteuttaminen edellyttää, että Keski-Suomen aluetoimisto vastaisi kirjeiden lähettamisestä (perheiden anonyymisuuden varmistaminen). Vanhempien kirjallinen suostumus jatko-osuuteen on heidän vapaaehtoinen ilmoituksensa, mistä ei seuraa tietosuojaongelmaa Pelastakaa Lapset ry:lle. Kaikkea tutkimuksessa koottua aineistoa käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti eikä tutkimukseen osallistuneiden perheiden henkilökohtaiset tiedot tule esille tulosten esittelyjen yhteydessä. Tutkimuksen kustannuksista vastaavat Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitos ja tutkija itse. Tutkimustulokset julkaistaan opinnäytetyönä ja tutkimusartikkeleina alan kotimaisissa lehdissä. Tutkijana sitoudun välittämään tuloksia esittelevät raportit Pelastakaa Lapset ry:lle.

Mikäli tutkimuslupa edellyttää lisätietoja, niin täydennän pyynnöstä tätä hakemusta.

Kunnioittaen,

Pirjo Vihma
kasv. yo
puh. 014-213 432

Markku Leskinen
yliassistentti, kasv. tri
puh. 014-601 627

LIITE 1. Kirjallisuusluettelo

LIITE 2. Tutkimuslomake

PELASTAKAA LAPSET RY

Pirjo Vihma
Minna Canthin katu 14 A 25

Helsinki 14.4.1997

40100 Jyväskylä

Asia: tutkimuslupa

Pelastakaa Lapset ry on myöntänyt tutkimusluvan kasv. yo Pirjo Vihmalle.

Tutkimuslupa edellyttää, että kasv. yo Pirjo Vihma tutkii Keski-Suomen ja Vaasan lääneissä Pelastakaa Lapset ry:n seurannassa olevien sijaisvanhempien työtä ja vanhemmuutta kyselylomakkeen ja haastattelujen avulla. Kyselylomakkeeseen olisi hyvä lisätä kysymys sijaisperheiden biologisista lapsista.

Luottamuksen ja tietosuojan varmistamiseksi Pelastakaa Lapset ry lähettää perheille kyselylomakkeet saatekirjeineen ja pyytää perheitä kirjallisen suostumuksen kyselyyn ja haastatteluun. Tutkija sitoutuu käsittelemään kaikkea kokoamaansa tutkimusaineistoa ehdottoman luottamuksellisesti ja perheiden intymiteettisuoja loukkaamatta.

Tutkimuksen kustannuksista vastaa Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitos ja tutkija itse.

Tutkimuksen valmistuttua tutkijan edellytetään luovuttavan Pelastakaa Lapset ry:lle kolme (3) kappaletta tutkimustaan.

PELASTAKAA LAPSET RY

Mirja Winter-Heikkilä
pääsihteeri

Marja Miikkulainen
kehittämispäällikkö

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Erityispedagogiikan laitos

7.5.1997

ARVOISA VASTAANOTTAJA

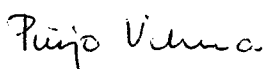
Sijaisvanhemmat ovat tärkeä lastensuojelutyön voimavara. Heidän omista kokemuksistaan vanhempiana toimisesta tiedetään kuitenkin aika vähän. Tämän takia haluaisimme selvittää tarkemmin, mitä Te ajattelette työstänne ja vanhempiana toimimisesta. Tutkimukseni toteutetaan Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitoksella ja se on opintoihini kuuluva lopputyö. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitä on olla sijaiskotilapsen sijaisvanhempana ja mitä sijaisvanhemmuus merkitsee vanhemmille itselleen. Työni ohjaajana on erityispedagogiikan laitoksen yliassistentti Markku Leskinen. Tutkimus toteutetaan yhteistyössä Pelastakaa Lapset ry:n kanssa, jonka Keski-Suomen aluetoimisto on huolehtinut kirjeiden postituksesta.

Ohessa on molemmille vanhemmille kyselylomakkeet ja yhteinen palautuskuori. Tutkimuksen onnistumisen takia olisi tärkeää, että vastaisitte lomakkeisiin keskustelematta puolisonne/kumppaninne kanssa kysytyistä asioista. Näin saataisiin mahdollisimman rehellinen arvio siitä, miten sijaisäidit ja -isät kokevat vanhemmuutensa ja perhetilanteensa. Lisäksi on tärkeää, että vastaisitte kaikkiin kysymyksiin. Pyydämme teitä palauttamaan Pelastakaa Lapset ry:n kirjeen ja tutkimuslomakkeet oheisessa kirjekuoressa (postimaksu on jo maksettu) **31.5. 1997 mennessä**.

Lomakkeen lopussa tiedustellaan haluaisitteko osallistua lomaketietoa täydentävään haastatteluun. Haastattelun tavoitteena on syventää tietoa perheiden tilanteesta ja arjesta. Haastatteluihin valitaan erilaisia perheitä ja heihin otetaan yhteyttä myöhemmin.

Toivon Teidän suhtautuvan myönteisesti tähän tutkimukseen. Kaikkia vastauksianne käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti eivätkä henkilötietonne tule esiin tulosten esittelyjen yhteydessä. Vastaamme mielellämme tutkimukseen liittyviin kysymyksiinne.

Yhteistyöterveisin,

Pirjo Vihma
kasv. yo
Minna Canthin katu 14 A 25
40100 JYVÄSKYLÄ
puh. 014-213432

Markku Leskinen
yliassistentti, kasv.tri
Jyväskylän yliopisto
Erityispedagogiikan laitos
puh. 014-601 627 (virka-aikana)

Hyvät Sijaisvanhemmat

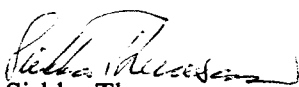
Pelastakaa Lapset ry Keski-Suomen aluetoimisto on lupautunut olemaan mukana tutkimuksessa, joka koskee Keski-Suomen ja Vaasan läänin alueella toimistomme seurannassa olevien sijaiskotilasten sijaisvanhempien työtä ja vanhemmuutta.

Tutkimuksen suorittaa kasv.yo. Pirjo Vilma. Tutkimus toteutetaan Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitoksella ja se on opintoihin liittyvä lopputyö. Työn ohjaajana on erityispedagogiikan laitoksen yliasistentti Markku Lehtinen.

Luottamuksen ja tietosuojan varmistamiseksi toimistomme lähettää sijaisperheille kyselylomakkeen saantikirjeineen. Samalla pyydämme perheiltä kirjallisen suostumuksen kyselyyn ja haastatteluun. Tämän voitte lähettää suljetussa kirjekuoressa tutkijan välityksellä toimistoomme. Mikäli Teillä ei tällä hetkellä liikene aikaa ja mahdollisuutta osallistua tutkimukseen, toivomme Teidän kertovan tästä oheisella kaavakkeella. Toivomme avointa kannanottoanne siihen, miten suhtaudutte sijaisvanhemmuuttanne koskeviin tutkimuspyyntöihin tällä hetkellä ja mahdollisesti tulevaisuudessa.

Tutkija sitoutuu käsittelemään kaikkea kokoamaansa tutkimusaineistoa ehdottoman luottamuksellisesti ja perheiden intymiteettisuojaa loukkaamatta. Toimistomme ei tule tietämään kyselylomakkeeseen annettuja vastauksia eikä haastattelujen sisältöä. Sijaiskotitoimintamme edelleen kehittämisessä näemme sijaisvanhempien kokemukset ja heidän työnsä tutkimisen erittäin arvokkaana asiana.

Jyväskylä 7.5.1997

Sirkka Thureson
Aluejohtaja

TAUSTATIETOLOMAKE:

1. Vastaaja: 1. Äiti 2. Isä

2. Ikä vuosina: _____

3. Perhetilanne: 1. Naimaton 2. Avoliitossa 3. Avioliitossa 4. Eronnut
5. Leski

4. Peruskoulutus: _____

5. Ammattitutkinnot ja koulut, jossa suoritettu: _____

6. Kuinka kauan olette olleet naimisissa/suhteessa vuosina nykyisen puolisonne/kumppaninne kanssa?
_____7. Montako omaa ja sijaiskotilasta teillä on perheessänne? Millainen on laillinen suhteenne lapseen?
Rastita sopiva kohta.

Lapsen sukupuoli ja ikä vuosina	Biologinen lapseni	Adoptoitu lapseni	Sijaiskotilapseni
1. _____	()	()	()
2. _____	()	()	()
3. _____	()	()	()
4. _____	()	()	()
5. _____	()	()	()
6. _____	()	()	()
7. _____	()	()	()

Miten kauan adoptoitu tai sijoitettu lapsenne on ollut perheenne jäsen? Mikä oli sijoitetun lapsen huostaanoton syy? Jatka tarvittaessa paperin toiselle puolelle. Käyttäkää samaa numerointia kuin edellisessä kysymyksessä.

Lapsi 1: _____

Lapsi 2: _____

Lapsi 3: _____

Lapsi 4: _____

Lapsi 5: _____

Lapsi 6: _____

Lapsi 7: _____

8. Kuvatkaa miksi ryhdyitte sijaisvanhemmaksi? Jatkakaa tarvittaessa paperin toiselle puolelle.

9. Kuinka paljon olette ollut sijaiskotilapsen tai -lasten asioiden vuoksi yhteydessä seuraavien tahojen kanssa? Ympäröikää sopiva vaihtoehto.

	en lainkaan	jonkin verran	paljon
erityislastentarhanopettaja	1	2	3
kouluterveydenhoitaja	1	2	3
koulukuraattori	1	2	3
psykologi	1	2	3
luokan opettaja	1	2	3
koulun oppilashuoltoryhmä	1	2	3
erityisopettaja	1	2	3
erikoislääkäri (esim. lastenlääkäri)	1	2	3
mielenterveyspalvelut	1	2	3
perheneuvola	1	2	3
sosiaalityöntekijä	1	2	3
Perhehoitoliitto tai -yhdistys	1	2	3
muu. Mikä? _____	1	2	3

10. Kuinka paljon olette sijaiskotilapsen tai -lasten erilaisten tarpeiden vuoksi kaivannut tukea seuraavissa kysymyksissä. Ympäröikää sopiva vaihtoehto.

	en lainkaan	jonkin verran	paljon
mielenterveyteen liittyvät kysymykset	1	2	3
fyysiseen terveydentilaan liittyvät kysymykset	1	2	3
luvattomat poissaolot koulussa	1	2	3
koulussa esiintyneet oppimisvaikeudet	1	2	3
ongelmat ikätovereiden kanssa	1	2	3

Toivon, että perheenne olisi käytettävissä myös jatkotutkimuksessa, jossa haastatellaan muutamia sijaisvanhempia. Tämän osuuden tavoitteena olisi saada syvällisempi käsitys sijaisvanhempana toimimisesta. Kirjoita yhteystietosi, mikäli olisit valmis osallistumaan myös tähän osuuteen.

Nimi: _____

Osoite: _____

Puhelin: _____

KIITOS VASTAAMISESTA!

Alkutilanne

- Odotus
 - prosessi: milloin, miksi
 - valmistelut
 - saapuminen
- Sijaiskotilapsi
 - taustatiedot ->ennakkokäsitykset / tulevaisuus
 - biol.vanhemmat
- Sijaisvanhemmuus
 - tehtävä
 - valmennus
- Ympäristö
 - ystävät, tuttavat, sukulaiset
 - suhtautuminen uuteen tilanteeseen

Arjen vanhemmuus

- päivän kulku
 - aamu
 - päivä
 - ilta
- työ, päivähoito
- vapaa-aika
- rutiinit, tavat, sopeutuminen niihin
- varaventiilit
- perhe-elämä, mitä se on
- arjen vaikeudet ja ongelmat
- yhteistyö muiden kanssa
- tuki
 - sukulaiset, ystävät, tuttavat, yhteiskunta
 - odotukset

Vanhemmuus

- sijaisvanhemmuus
 - mitä on
 - miten eroaa tavallisesta vanhemmuudesta, miksi
 - millainen olet
 - miten käsitys on muuttunut ajan kuluessa
 - valmennuskritiikki
- kokemukset
- yksityisyys